

**VAIKEASTI ASUTETTAVIEN ASIAKKAIDEN SOSIAALINEN TUKI
AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KUVAAMA-
MANA**

Aino Ketola

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaalinen tuki aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijöiden kuvaamana

Aino Ketola

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Maritta Itäpuisto ja Heidi Ruohio

Kevät 2019

sivumäärä: 66 sivua + liitteet 2 sivua

Vaikeasti asutettavilla asiakkailta on monia haasteita, jotka vaikeuttavat asunnon saamista sekä asunnon ylläpitämistä. Haasteisiin lukeutuvat esimerkiksi luottotietomerkinnät, toistuvat hädät sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. Vaikeasti asutettavien ihmisten tilanteen parantamiseksi ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi on Suomessa tehty toimenpiteitä, esimerkiksi ottamalla käyttöön asunto ensin -malli ja asumissosiaalinen työ. Vaikeasti asutettavien asiakkaiden ryhmää on tutkittu Suomessa kuitenkin hyvin vähän. Vaikeasti asutettavat asiakkaat usein kääntyvät aikuissosiaalityön puoleen tuen saamiseksi. Sosiaalityöntekijät tarjoavat ja antavat vaikeasti asutettaville asiakkaille sosiaalista tukea sekä sen eri muotoja.

Tämä tutkimus käsittelee vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaalista tukea aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Tutkimuskysymykset ovat, minkälaista sosiaalista tukea sosiaalityöntekijät antavat vaikeasti asutettaville asiakkaille ja miten annettu tuki vastaa asiakkaiden tarpeeseen sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Keräsin tutkimusaineiston haastattelemalla kolmen eri kunnan aikuissosiaalityössä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Toteutin kahdessa kunnassa yhteensä kolme ryhmähaastattelua sekä yhdessä kunnassa yhden yksilöhaastattelun. Litteroin haastattelut, ja analysoin aineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Sosiaalisen tuen teoria ohjasi analyysiani.

Tutkimustulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät antavat vaikeasti asutettaville asiakkaille emotionaalista, aineellista, tiedollista ja toiminnallista tukea. Emotionaaliseen tukeen sisältyi asiakkaiden kuunteleminen ja asiakkaan puolelle asettuminen. Aineellinen tuki tiivistyi harkinnanvaraisen toimeentulotuen myöntämiseen, esimerkiksi vuokratästeihin. Tiedollista tukea annettiin ohjauksen ja neuvonnan keinoin. Toiminnallinen tuki koostui erilaisista asiakkaille annettavista palveluista, esimerkiksi välitystili- ja välivuokraus -palveluista.

Sosiaalityöntekijöiden antamaan sosiaaliseen tukeen liittyi vallan, kontrollin ja vastuullistamisen kysymykset. Esimerkiksi välitystili -palvelu sisältää tuen ja kontrollin elementtejä, ja asiakkaita vastuullistetaan esimerkiksi vuokratästien maksussa. Edellä mainitut havainnot voidaan ymmärtää johtuvan sosiaalityöntekijöiden viranomaisroolista. On tärkeää, että vaikeasti asutettavien ihmisten ryhmää tutkitaan lisää ja erilaisista näkökulmista tarkasteltuna, jotta heidän tuentarpeita ja niihin vastaamista voitaisiin kehittää parempaan suuntaan.

Avainsanat: Asunnottomuus, asunnottomat, pitkäaikaisasunnottomuus, pitkäaikaisasunnottomat, vaikeasti asutettavat, sosiaalinen tuki, aikuissosiaalityö

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ.....	7
2.1 Käsitteitä ja tutkimuksia asunnottomuudesta.....	7
2.1.1 Asunnottomuus.....	7
2.1.2 Vaikeasti asutettavat ja pitkäaikaisasunnottomat.....	11
2.2 Ratkaisuja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen Suomessa.....	14
2.2.1 Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat.....	14
2.2.2 Asunto ensin -malli.....	16
2.2.3 Asumissosiaalinen työ.....	17
3 SOSIAALINEN TUKI.....	19
3.1 Sosiaalisen tuen käsitteen ja tutkimuksen historiaa.....	20
3.2 Sosiaalisen tuen määritelmiä ja sisältöjä.....	20
3.3 Sosiaalisen tuen muodot.....	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	27
4.2 Tutkimusaineiston kuvailu.....	28
4.3 Aineiston kerääminen.....	29
4.2.1 Ryhmähaastattelu ja yksilöhaastattelu	30
4.4 Teoriaohjaava analyysi.....	33
4.5 Tutkimuksen eettisyys.....	35
5 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN ANTAMA SOSIAALINEN TUKI VAIKEASTI ASU- TETTAVILLE ASIAKKAILLE.....	39
5.1 Emotionaalinen tuki.....	39
5.2 Aineellinen tuki.....	41
5.3 Tiedollinen tuki.....	46
5.4 Toiminnallinen tuki.....	48
6 LOPUKSI.....	55
KIRJALLISUUS.....	58
LIITTEET.....	67

TAULUKOT JA KUVIOT

Taulukko 1. Tutkimuksen teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	35
---	----

1 JOHDANTO

Oma asunto käsitetään suomalaisessa yhteiskunnassa olevan jokaisen aikuisen ihmisen perusoikeus. Jotta ihminen pystyy juurtumaan omaan sosiaaliseen ympäristöönsä, hän tarvitsee asunnon, jossa hän voi asua. Asunto voidaan myös ymmärtää olevan ihmiselle myös ”koti”. Asunnon muuttuminen ”kodiksi” vaatii sen, että ihmisellä on emotionaalinen suhde asuntoonsa. (Saari 2015, 18–19.) Asunnon ja kodin saaminen ei ole kuitenkaan aina itsestäänselvyys. Ihmiset voivat kohdata monia haasteita etsiessään asuntoa. Asunnon saaminen vaikeutuu, jos henkilöllä on esimerkiksi luottotiedoissa merkintä tai jos hänellä on päihde- ja/tai mielenterveysongelma. Ihminen voi myös menettää asuntonsa esimerkiksi vuokratähtien tai häiriökäyttäytymisen vuoksi. Nämä tekijät voivat syöstä ihmisen asunnottomuuden kierteseen, eli pitkäaikaisasunnottomuuteen.

Vuonna 2017 Suomessa oli noin 7000 asunnottomia ihmistä, joista pitkäaikaisasunnottomien määrä oli noin 1800. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2018.) Lisäksi samana vuonna Suomessa tuli vireille 7000 häätöä, joista 3000 eteni häätöön asti (Valtakunnanvoudinvirasto 2018, 30). Asunnottomuuden, häätöjen ja häätöuhkien taustalla on usein monia terveydellisiä syitä ja elämänhallinnan ongelmia, esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia sekä vuokratähtejä. Kun ihminen on asunnoton tai on joutumassa asunnottomaksi näiden tekijöiden vuoksi, uuden kodin löytäminen on erittäin haastavaa. Tällöin sosiaalitoimi, tai toiselta nimeltä aikuissosiaalityö, on usein Suomessa se taho, kenen puoleen käännetään niin asunnon kuin avun ja tuen saamiseksi.

Kesällä 2018 menin töihin sosiaalityöntekijän viransijaiseksi keskisuuren kunnan aikuissosiaalityöhön. Kesän aikana asumiseen liittyvät ongelmat korostuivat huomattavasti asiakkaiden elämäntilanteissa. Asiakkaiden vuokratähtien ja häätöjen parissa työskentely alkoi olla lähes jokapäiväistä. Huomasin, miten haastavaa uuden asunnon löytäminen ja järjestäminen on asiakkaille, jotka ovat toistuvasti menettäneet kotinsa. Ymmärsin, että termi *vaikeasti asutettava* luonnehtii hyvin näitä asiakkaita, sillä heidän asuttaminen ja uuden asunnon löytäminen näyttävät erittäin vaikeina tehtävinä sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Aloin etsiä tutkimustietoa vaikeasti asutettavista sosiaalityön asiakkaista, mutta tutkimustietoa ei ollut juurikaan saatavilla. Lopulta tein päätöksen, että tutkin pro gradu -tutkielmassani vaikeasti asutettavia asiakkaita.

Tämän jälkeen aloin pohtia, mistä näkökulmasta tutkisin vaikeasti asutettavia asiakkaita. Pohdin aikuissosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden työnkuvaa ja työmenetelmiä sekä etsin aikuissosiaalityöhön liittyviä tutkimuksia. Löysin tutkimustietoa sosiaalisesta tuesta, joka mielestäni vaikutti sopivalta näkökulmalta tutkimukseeni. Lukiessani sosiaalisesta tuesta ymmärsin, että sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuuluu sosiaalisen tuen antaminen ja tarjoaminen asiakkaille. Valikoin sosiaalisen tuen tutkimuksen näkökulmaksi myös sen teoreettisen mielenkiintoisuuden vuoksi ja koska aiheesta ei oltu tehty aiempaa tutkimusta sosiaalisen tuen näkökulmasta.

Tutkimukseni käsittelee aikuissosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vaikeasti asutettavista asiakkaista ja heille suunnatusta sosiaalisesta tuesta. Päätin kerätä tutkimusaineiston haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä. Epäilin, etten välttämättä saisi rekrytoitua tarpeeksi vaikeasti asutettavia asiakkaita haastateltavaksi, joten sosiaalityöntekijöiden haastatteleminen oli pääosin resurssikysymys. Toisaalta sosiaalityöntekijät ovat asiantuntijoita vaikeasti asutettaville asiakkaille annettavasta sosiaalisesta tuesta, joten tiesin saavani paljon tutkimustietoa heitä haastattelemalla.

Tässä tutkimuksessa tutkin vaikeasti asutettavien aikuissosiaalityön asiakkaiden sosiaalisen tuen tarvetta ja tuen saamista sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa enemmän tutkimustietoa vaikeasti asutettavista asiakkaista ja heidän sosiaalisen tuen tarpeestaan sekä siihen vastaamisesta aikuissosiaalityössä. Toivon myös, että tutkimukseni omalta osaltaan nostaa esiin vaikeasti asutettavien ihmisten elämäntilanteen ja sosiaalityöntekijöiden tekemän työn vaikeasti asutettavien asiakkaiden tukemisessa.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja aiempia asunnottomuuteen liittyviä tutkimuksia. Aloitan asunnottomuuteen liittyvien käsitteiden määrittelystä sekä asunnottomuuden eri ilmiöiden tarkastelusta. Lisäksi olen liittännyt asunnottomuuden tarkasteluun poliittisia toimenpiteitä, joita Suomessa on tehty pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Näihin toimenpiteisiin sisältyvät pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma PAAVO, asunto ensin -malli sekä asumissosiaalinen työ. Asunnottomuuden ja siihen liittyvien ilmiöiden tarkastelun jälkeen siirryn käsittelemään sosiaalista tukea, siihen liittyviä määritelmiä ja sisältöjä sekä sen eri muotoja. Luvussa 4 esittelen tutkimuksen aineiston ja aineistonkeruumenetelmät, tutkimuskysymykset ja tutkimustehtävän, analyysime-

netelmän sekä tutkimuksen eettisyyteen liittyvää pohdintaa. Tämän jälkeen seuraavassa luvussa esittelen tutkimustulokset. Tutkimuksen lopussa pohdin tutkimuksen tuloksia ja esitän muutaman jatkotutkimuksen aiheen.

2 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ

Asunnottomuutta voidaan pitää globaalina ongelmana. Asunnottomuuteen liitettävät piirteet sekä asunnottomuuden taustalla vaikuttavat syyt kuitenkin vaihtelevat eri maiden välillä. (Tsemberis 2010, 1.) Tarkastelen asunnottomuuden ja vaikeasti asutettavien – toiselta termiltä pitkäaikaisasunnottomien – ilmiötä erityisesti Suomen kontekstissa.

Aloitin määrittelemällä asunnottomuuden käsitteen sekä vaikeasti asutettavien ja pitkäaikaisasunnottomien ilmiöt, ja esittelen muutaman tutkimuksen aiheisiin liittyen. Tämän jälkeen käsittelen niitä toimia, joita Suomessa ollaan valjastettu käyttöön pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen tähdäten. Käsittelen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa eli PAAVO:a, joka toteutettiin kahdesti vuosina 2008–2011 ja 2012–2015. Lisäksi tarkastelen kansainvälisesti tunnettua Asunto ensin -mallia, jota Suomessa kehitettiin erityisesti ensimmäisen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmien myötä. Sekä PAAVO 1 ja 2 että asunto ensin -malli ovat vaikuttaneet merkittävästi suomalaiseen asunnottomuuden, vaikeasti asutettavien ja pitkäaikaisasunnottomuuden problematiikkaan ja kehittämistyöhön, joten niiden tarkempi käsitteleminen asunnottomuuden ilmiön tarkastelussa on perusteltua. Lopuksi tarkastelen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmien myötä kehitettyä ja erityisesti Riitta Granfeltin (2015) muotoilemaa asumissosiaalista työtä.

2.1 Käsitteitä ja tutkimuksia asunnottomuudesta

2.1.1 Asunnottomuus

Asunnottomuutta on määritelty monin eri tavoin niin tutkimuskirjallisuudessa kuin erilaisten kansainvälisten järjestöjen ja yhdistysten taholta. Asunnottomuudesta on myös tehty paljon tutkimuksia Suomessa ja ulkomailla.

Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö FEANTSA (*European Federation of National Organisations Working with the Homeless*) on luonut vuonna 2005 asunnottomuuden määrittelyyn ETHOS -luokittelun. Koska asunnottomuuden ilmiö vaihtelee maittain, luokittelun tarkoituksena on saavuttaa parempi ja kattavampi ymmärrys asunnottomuudesta sekä sen mittaamisesta Euroopassa. (FEANTSA 2019.)

ETHOS -luokittelusta on myös tehty suomenkielinen versio. Asunnottomuudelle on määriteltä luokittelussa neljä perusmuotoa: *asunnottomuus*, *katuasunnottomuus*, *asunnottomuusuhan alaisuus* ja *puutteelliset asumisolosuhteet*. Perusmuodoille on luotu toiminnalliset määritelmät. Asunnottomuuden toiminnallisessa määritelmässä asunnottomaksi henkilöksi on luokiteltu muun muassa asumispalveluita käyttävät, laitoksista vapautuvat ja naisten turvakodeissa asuvat henkilöt. Asumispalveluissa ja turvakodeissa olevat henkilöt ovat määriteltä asunnottomiksi, koska kyseiset paikat ovat tarkoitettu tilapäisiksi ratkaisuisiksi. Laitoksista vapautuvat ovat asunnottomia, jos esimerkiksi vangeilla ei ole tiedossa asuntoa vapautumisen jälkeen tai jos lastensuojelulaitoksissa olevilla nuorilla ei ole asuntoa tiedossa täysi-ikäistymisen jälkeen. Katuasunnottomat henkilöt nukkuvat kadulla tai yöpyvät ensisuojuissa. Näillä henkilöillä ei ole vakinaista asumispaikkaa tai asuintilaksi määriteltä suojaa. Ihmiset, jotka ovat asunnottomuusuhan alla, elävät häätöuhan alla, elävät epävarmoissa asuinolosuhteissa tai elävät väkivallan uhatta. Ihminen voi majoittua laittomasti asunnossa tai ilman vuokrasopimusta, asua asunnossaan vielä jonkin aikaa häätömääräyksen toimeenpanon jälkeen tai elää turvapaikassa väkivallan vuoksi. Puutteellisissa asuinolosuhteissa asuvat ihmiset voivat asua esimerkiksi merkittävän tilanahtauden keskellä tai asumiskelvottomissa rakennuksissa. Tällöin haasteena ovat lainsäädännölliset seikat, jotka voivat estää edellä mainituissa asunnoissa asumisen. (FEANTSA 2019.)

Graham Tipple ja Suzanne Speak (2005) tutkivat kyselyn avulla, mitä asunnottomuus on heidän kanssaan samaan tutkimusprojektiin osallistuneiden yhdeksän maan kontekstissa. Yleisin keino määritellä asunnottomuutta oli ihmisen elämäntavan kautta, esimerkiksi kaduilla asuvat ihmiset tai ilman vakituista nukkumapaikkaa olevat määriteltiin usein asunnottomiksi. Asunnottomuutta määriteltiin myös sijainnin avulla, eli sen kautta, missä asunnon ihminen sijaitsee. Näihin sisältyivät muun muassa kaduilla ja rappukäytävissä asuvat ihmiset. Lisäksi asunnottomien ihmisten liikkuvuus ja ”juurettomuus” liitettiin asunnottomuuteen. Myös asuntojen huono kunto oli yksi asunnottomuuteen liitetyistä ominaispiirteistä. (Tipple & Speak 2005, 341–344.) Tutkimuksen tulokset ovat hyvin samankaltaisia ETHOS -luokittelun kanssa.

Näen, että sekä ETHOS -luokittelu että Tiplen ja Speakin tutkimus osoittavat hyvin sen, miten moninainen ilmiö asunnottomuus todella on. Kuten Tipple ja Speak (2005, 338) toteavat, asunnottomuus, ihminen ilman asuntoa ja/tai kattoa sekä yömajoiissa olevat ovat

kaikki erilaisia asunnottomuuden tilanteita. Asunnottomuuden käsitteen ja ilmiön laajuus sekä moninaisuus on tärkeää ottaa huomioon tutkittaessa asunnottomuutta.

Kansainvälisten ja muiden määrittelyiden ohella myös ihmisten subjektiiviset käsitykset omasta asunnottomuudesta ovat olennaisia asunnottomuuden määrittelyssä. Esimerkiksi Karen Eyrich-Carg, Catina Callahan O’Leary ja Linda Coottler (2008) tutkivat, miten asunnottomuuden eri määritelmät ovat yhteydessä erilaisiin riskitekijöihin (esimerkiksi eristäytyneisyyteen ja päihteidenkäyttöön), joita alkoholismista kärsivät naiset voivat kohdata elämässään. Eyrich-Carg kollegoineen havaitsivat, että tutkittavien oma subjektiivinen määritelmä asunnottomuudelle toi tutkimukseen lisäarvoa. Esimerkiksi vastaajat, jotka määrittelivät itse itsensä asunnottomiksi, kokivat vähemmän sosiaalista tukea sekä vähemmän tyytyväisyyttä saamaansa sosiaaliseen tukeen verrattuna vastaajiin, jotka eivät määritelleet itseään asunnottomaksi. Eyrich-Carg kollegoineen painottavat ihmisten subjektiivisen määritelmän omasta asunnottomuudestaan olevan tärkeää myös käytännön työssä, jossa ihmisen omalle määritelmälle annetaan yleensä enemmän painoarvoa. (Eyrich-Carg ym. 2008, 175–189.)

Subjektiivinen määritelmä asunnottomuudesta on myös yksi kolmesta keskeisimmistä asunnottomuuden määritelmistä Australian kontekstissa. Kaksi muuta merkittävää asunnottomuuden määritelmää ovat *kirjaimellinen* ja *kulttuurillinen* määritelmä. Kirjaimellisessa määritelmässä ihminen on kirjaimellisesti asunnoton, jolloin hän majoittuu esimerkiksi kadulla. Kulttuurillisen määritelmän mukaan asunnottomuus ja puutteelliset asuinolosuhteet ovat sosiaalisesti ja kulttuurillisesti rakentuneita merkityksiä, jotka sijoittuvat tiettyyn historialliseen paikkaan ja aikaan. Esimerkiksi kulttuureiden välillä voi olla eroja sen suhteen, millainen paikka ja tila määritellään asunnoksi. (Chamberlain & Johnson 2001, 6–38.)

Asunnottomuuden syitä on monia. Yksi keskeisimmistä syistä asunnottomuudelle ovat kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen huono saatavuus. Ihmissuhteissa tapahtuva väkivaltaisuus tai ero voivat myös olla riskitekijöitä asunnottomuudelle. Lisäksi päihde- ja mielenterveysongelmat sekä köyhyys ja työttömyys voivat johtaa asunnottomuuteen. (Kostiainen & Laakso 2013, 30.) Edullisen asunnon saanti sekä hoitoon pääseminen ovatkin suurimpia haasteita asunnottomille universaalisti (Tsemberis 2010, 2). Voidaan väittää, että pitkäaikaisasunnottomuutta ei kyetä lopettamaan kokonaan, ellei nykyistä vuokra-asuntokantaa tehosteta, ja jos kohtuuhintaisia vuokra-asuntojen tarjontaa ei ole tarpeeksi. (Karppinen & Fredriksson 2016, 6.)

Asunnottomuutta käsitteleviä tutkimuksia on tehty valtaisa määrä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Suomalaista kvantitatiivista asunnottomuustutkimusta edustaa Eeva Kostiainen ja Seppo Laakso (2015) tutkimus helsinkiläisten erilaisista asunnottomuuspoluista, joihin sisältyvät kysymykset miksi asunnottomaksi päädytään ja miten asuminen lopulta järjestyy. Kostiainen ja Laakso luokittelivat postikyselyn ja väestörekisteritietojen avulla asunnottomuuspolut kolmeen eri luokkaan: *kitka-asunnottomiin*, *huono-osaisiin* ja *epävarmempien asumisurien ryhmään*. Kitka-asunnottomat majoittuivat asunnottomana ollessaan ystävien ja sukulaisten luona, kunnes saivat omistus- tai vuokra-asunnon. Huono-osaiset asunnottomat olivat usein pitkäaikaisasunnottomia, joilla asunnottomuus päättyi yleensä asunnottomien palveluiden kautta. Epävarempien asumisurien ryhmässä olevat asunnottomat jakaantuivat kolmeen ryhmään: ulkona tai tuttujen luona asuneisiin, joiden asunnottomuus päättyi omistus- tai vuokra-asunnon saamiseen, vuokra-asumisesta sukulaisten tai ystävien luo asumaan päätyneisiin, ja vanhempien tai kumppanin luota vuokra-asuntoon muuttaneisiin. (Kostiainen & Laakso 2015, 9, 75.)

Asunnottomien asuttamisongelmaa on Suomessa tutkinut Päivi Koski (2013) pro gradu -tutkielmassaan. Tarkemmin Koski tutki asuttamisen problematiikkaa asunnottomien ihmisten kanssa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulmasta. Koski haastatteli kahdeksan työntekijää, ja litteroinnin pohjalta hän analysoi aineiston sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksen perusteella asunnottomilla ihmiset kärsivät monenlaisista ongelmista, muun muassa puutteellisista sosiaalisista ja taloudellisista taidoista sekä päihde- ja mielenterveysongelmista. Työntekijät kokivat, että yleisimpiä esteitä asiakkaiden asuttamiselle ovat aiemmat hädöt ja vuokravelat. (Koski 2013, 36 –51.) Keinoja asuttamisen helpottamiseksi nähtiin olevan kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjonnan lisääminen, asiakkaiden taloudenhallinnan taitojen opetteleminen sekä huomion kiinnittäminen päihde- ja mielenterveysongelmien hoitoon (Koski 2013, 64). Vaikka Kosken tutkimus onkin pro gradu -tutkielma, se sisältää mielestäni hyvin tärkeää ja vähän tutkittua tietoa asunnottomien asuttamisesta ammattilaisten näkökulmasta.

Kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta selatessa voi havaita, että asunnottomuutta ollaan tutkittu erittäin paljon. Esimerkkinä tuoreesta kansainvälisestä asunnottomuustutkimuksesta on Mabhalan, Yohanneksen ja Griffithin (2017) kvalitatiivinen tutkimus asunnottomien ihmisten elämäntarinoista. Mabhala kollegoineen haastattelivat asunnottomia ihmisiä, jotka he rekrytoivat kahdesta eri kaupungista Isossa-Britanniassa. Asunnottomuus alkoi usein joko

väkivaltaisesta ympäristössä elämisestä tai tärkeän ihmisen menettämisestä. Ihmissuhteiden päättymiset toimivat usein katalysaattorina asunnottomuuden alkamiselle. Ihmissuhteet päättyivät pääsääntöisesti päihteidenkäytön ja rikollisuuden vuoksi. Mabhala kollegoineen päättelevät tutkimuksessaan, että asunnottomien ihmisten aiemmin kokemat sosiaaliset olosuhteet vaikuttivat heikentävästi heidän mahdollisuuksiin elämässä, muun muassa työllisyysmahdollisuuksiin ja ihmissuhteiden luomiseen. (Mabhala ym. 2017, 2–15.)

Australialainen tutkija Carole Zufferey on tutkimuksissaan käsitellyt asunnottomuutta erityisesti sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmista. Esimerkiksi Zufferey (2008) on tutkinut australialaisten sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia, rajoitteita sekä heidän näkemyksiä sosiaalityön interventio menetelmistä liittyen asunnottomuuden parissa työskentelyyn. Zufferey haastatteli yhteensä 39 sosiaalityöntekijää erilaisista organisaatioista. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät määrittivät asunnottomuuden pääosin lainsäädännön kautta, ja oman työkokemuksen kautta. Sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän työtänsä määrittää yhä enemmän kustannustehokkuus ja tavoitteellisuus. Sosiaalityöntekijät katsoivat, että tämä vaikuttaa myös asunnottomuuteen parissa työskentelyyn heikentävästi. Asunnottomuus käsitettiin olevan rakenteellinen ongelma, ja asunnon saaminen nähtiin olevan jokaisen ihmisen perusoikeus. Osa sosiaalityöntekijöistä korostivat heidän rooliaan toimia asunnottomien puolestapuhujina ja poliittisina vaikuttajina. Toisaalta sosiaalityöntekijät kokivat, että taloudelliset seikat ovat yhteiskunnassa isommassa roolissa, kuin sosiaaliset. (Zufferey 2008, 360–368.)

2.1.2 Vaikeasti asutettavat ja pitkäaikaisasunnottomat

Termejä ”vaikeasti asutettava” ja ”pitkäaikaisasunnoton” voidaan käyttää synonyymeina. Olen tutkimuksessani tehnyt valinnan käyttää pääsääntöisesti vaikeasti asutettavien ihmisten käsitettä. Valinta ei ollut helppo, sillä tutkimuskirjallisuudessa käytetään yleensä pitkäaikaisasunnottomien ja pitkäaikaisasunnottomuuden käsitteitä. Lisäksi termin ”vaikeasti asutettavat” käyttö voidaan kritisoida. Ihmisen määrittely vaikeasti asutettavaksi voi joidenkin mielestä objektivoida ihmistä liikaa - ihmisestä tehdään ikään kuin kohde. Myös Hannele Tainio (2007) on selvityksessään ottanut huomioon ”vaikeasti asutettavat”-termin ongelmallisuuden. Tainio kertoo käyttävänsä käsitettä tarkoittamaan ”sekä sektoroituneen palve-

lujärjestelmän ongelmia että kohderyhmän omaa asutettavuutta vaikeuttavia tekijöitä.” Kat-
tamalla molemmat merkitykset, painopiste on tällöin tietyn ryhmän ja järjestelmän ongel-
missa eikä vain yksittäisen ihmiseen liitettävissä ongelmissa. (Tainio 2007, 19.) Valitsin
”vaikeasti asutettavat” -termin käytön pääasiallisesti sen perusteella, että termiä käytetään
käytännön työssä ja se on hyvin tuttu käytännön sosiaalityötä tekeville. Määrittelen ja tar-
kastelen kuitenkin molempia käsitteitä niiden samankaltaisuuden vuoksi.

Vaikeasti asutettavat ihmiset ovat moniongelmaisia. Usein heillä on kaksoisdiagnoosi, mikä
tarkoittaa sitä, että heillä on päihde- ja mielenterveysongelmia. (Kaakinen, Nieminen & Pit-
känen 2006, 55, 70.) Tällöin pelkkä asunnon saanti ei ratkaise ihmisen ongelmia, vaan ih-
minen tarvitsee tukea asumiseensa sekä erilaisia tukipalveluita. Jos ihmisen ongelmat ja tu-
entarpeet ovat suuria, hän ei välttämättä kykene asumaan niin sanotusti tavallisessa asun-
nossa, vaan kyseeseen voivat tulla tuetun asumisen yksiköt. (Hynynen 2005, 7.)

Kirsi Juhilan (2006, 60–61) mukaan ”vaikeasti asutettavat” -termi liittyy asiantuntijateks-
teissä usein nähtyyn määrittelyyn, jossa ”vaikeasti” määreellä kuvaillut ihmiset ovat ”kaik-
kein erilaisempia toisia, joihin tavallisten toimenpiteiden ei katsota purevan.” Tällöin tarvi-
taan Juhilan mukaan erityispalveluita, jotka perustuvat erityiseen asiantuntemukseen. Juhila
näkeekin vaikeasti asutettavat olevan niitä asunnottomia ihmisiä, jotka eivät kykene itsenäi-
seen asumiseen.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) on määritellyt pitkäaikaisasunnottoman hen-
kilön ja pitkäaikaisasunnottomuuden seuraavasti:

”Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan asunnotonta, jolla on asumista olennaisesti
vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielenter-
veysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten
asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi.
Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai hen-
kilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikais-
asunnottomuudessa korostuu avun ja hoidon tarve – ajallinen kesto on toissijaista.”
(ARA 2018, 10.)

Myös Riitta Granfelt (2013a) käsittää pitkäaikaisasunnottomuuden olevan toistuvaa ja pitkittyntä asunnottomuutta, johon liittyy haastavia psykososiaalisia ongelmia. Niin sanotuksi pitkäaikaisasunnottomien ydinryhmäksi Granfelt liittää vaikeasti mielenterveys- ja päihdeongelmaiset sekä huumeiden aktiivikäyttäjät. (Granfelt 2013a, 221–223.)

Juho Saari (2015) paikantaa pitkäaikaisasunnottomat suomalaisen väestön huono-osaisuuden ytimeksi. Saari luonnehtii asunnon ja asumisen ympärillä vallitsevia haasteita, joka kuvaa hyvin vaikeasti asutettavien ja pitkäaikaisasunnottomien ihmisten elämäntilannetta. Saaren mukaan pääasiallisena huolena ovat usein maksamattomat vuokrat tai häiriökäyttäytymisestä aiheutuva asunnon menettämisen uhka. Lisäksi Saari liittää pitkäaikaisasunnottomien asumisen ominaispiirteeseen sen, että he asuvat usein kuntien omistamissa vuokratiloissa, tuetuissa asumisyksiköissä tai tuttujensa luona. Jos he asuvat omissa asunnoissaan, he saavat Saaren mukaan useimmiten sosiaalipoliittisia etuuksia asumiseensa (esimerkiksi asumistukea) sekä erilaisia palveluita. (Saari 2015, 17–18.) Tämä osoittaa mielestäni oivallisesti sen, mitä Marko Kettunen (2007) on pohtinut tarkastellessaan asunnottomuuden käsitettä. Kettusen mukaan asunnottomuuden käsite on ongelmallinen silloin, kun asunnottomuus johtuu ihmisen ongelmien moninaisuudesta, joka estää asumisen ilman tukipalveluita. Tällöin ihmisellä voi olla asunto, mutta ei asumiseen ja sen ylläpitämiseen tarvittavia taitoja. (Kettunen 2007, 386–387.) Näen, että vaikeasti asutettavien ihmisten asunnottomuuden ytimessä on juurikin Kettusen mainitsemien asumistaitojen puute, jotka syöksevät ihmisen asunnottomuuden kierteeseen.

Kuten asunnottomuudesta yleisesti, myös vaikeasti asutettaviin ja pitkäaikaisasunnottomiin rajattuja tutkimuksia on tehty runsaasti niin kansainvälisesti kuin Suomessakin. Esimerkiksi Tainio (2009) tutki osana ”Asunnottomien palvelujen kehittämisyksikkö” -hanketta pääkaupunkiseudun vaikeasti asutettavia asunnottomia ja tällaisen pitkäaikaisasunnottomuuden ylläpitäviä tekijöitä ja ratkaisuyrityksiä asunnottomien omasta näkökulmasta sekä työntekijöiden ja asumispalveluiden näkökulmasta. (Tainio 2009, 39.) Tainio analysoi pitkäaikaisasunnottomuutta ylläpitäviksi tekijöiksi elinolot (heikko toimeentulo, sosiaalinen verkosto), asuttamisjärjestelmä (vuokravelat, tukipalvelujen puute) sekä psykososiaaliset tekijät (vaikea päihdeongelma, alentunut toimintakyky. Tainio mainitsee tutkimuksessaan asunto ensimallin olevan yksi keino ratkaista pitkäaikaisasunnottomuus. (Tainio 2009, 140–150.)

Foster, LeFauve, Kresky-Wolff ja Rickards (2009) tutkivat Yhdysvalloissa pitkäaikaisasunnottomille kohdennettuja palveluita ja tukimuotoja erilaisten virallisten dokumenttien pohjalta. Foster ym. toteavat tutkimuksessaan, että pitkäaikaisasunnottomat kärsivät usein jatkuvista mielenterveysongelmista ja päihteidenkäytöstä. Pitkäaikaisasunnottomien kanssa työskentelevät ammattilaiset kokivat tärkeäksi luottamuksen rakentamisen, konkreettisten tarpeiden määrittelyn ja turvallisuuden tunteen muodostamisen työskentelyn alussa. Pitkäaikaisasunnottomien tarpeet vaihtuivat hätämajoituksesta asuttamiseen ja ihmissuhteiden uudelleen muodostamiseen. Aluksi pitkäaikaisasunnottomat asiakkaat eivät olleet valmiita osallistumaan mielenterveys- tai päihdeongelmien hoitamiseen, mutta työntekijät kokivat, että asiakkaat hyväksyivät helpommin erilaiset ryhmät ja motivointitekniikat. (Foster ym. 2009, 239–248.)

2.2 Ratkaisuja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen Suomessa

2.2.1 Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat

Suomessa ollaan pyritty vähentämään pitkäaikaisasunnottomuutta poliittisella tasolla. Suomen valtioneuvosto teki vuonna 2008 periaatepäätöksen asuntopoliittiseksi toimenpideohjelmaksi, jossa määriteltiin oleelliset asuntopoliittiset toimenpiteet. Toimenpiteiden tavoitteeksi määriteltiin ihmisten asumisen toiveiden ja tarpeiden, yhteiskunnan tarpeiden sekä kestävän kehityksen yhteensovittaminen. Lisäksi ohjelmassa otettiin huomioon niin sanottujen erityisryhmien asuntotilanne, ja miten sitä voitaisiin parantaa. Erityisryhmiin katsottiin kuuluvan muun muassa asunnottomat, vammaiset sekä huonokuntoiset vanhukset. Valtioneuvosto perusteli periaatepäätöksessään erityisryhmien asuntotilanteen parantamisen kustannussyillä; kun erityisryhmien asuntotilannetta kehitetään parempaan suuntaan, sosiaali- ja terveysmenoissa syntyy säästöjä, koska laitoshoidon määrä vähenee. Toimenpiteisiin sisältyivät 50 %:n enimmäisavustusluokan käyttöönotto pitkäaikaisasunnottomille sekä erityisryhmien investointiavustuksen korotus 85 miljoonaan euroon vuosiksi 2008–2011. (Ympäristöministeriö 2008, 5–8.)

Valtioneuvoston asuntopoliittisen toimenpideohjelmaan sisältyvä erillinen ohjelma oli pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma eli PAAVO, joka toteutettiin kahdesti; vuo-

sina 2008–2011 sekä vuosina 2012–2015. Ensimmäisessä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa olivat mukana sosiaali- ja terveysministeriö, rikosseuraamuslaitos, RAY, ARA sekä pienempiä valtakunnallisia ja paikallisia järjestöjä. Lisäksi ohjelmaan osallistui 10 suurinta asunnottomuuskaupunkia Suomessa. Toisessa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa olivat samat osallistujat, mutta 10 kaupungin sijaan ohjelmaan osallistui 11 suurinta asunnottomuuskaupunkia. (Kaakinen 2012, 3; Karppinen & Fredriksson 2016, 3.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmien tulokset olivat pääosin positiivisia. Ensimmäisen ohjelman loputtua pitkäaikaisasunnottomille kohdennettuja asuntoja ja tukiasuntoja oltiin perustettu ohjelmaan osallistuneissa kaupungeissa yhteensä 1519, tavoitteen ollessa 1250. Pitkäaikaisasunnottomien määrä asunnottomien kokonaismäärästä väheni yhteensä 12 % ensimmäisen ohjelman aikana. Toisaalta yksinäisten asunnottomien kokonaismäärä pysyi melkein samalla tasolla 2008–2011 vuosien aikana, nousten 20 henkilöllä. (Kaakinen 2012, 6–8.) Painopistettä siirrettiin toisessa ohjelmassa enemmän kevyempään tukeen ja hajautettuun asumiseen. Toisen ohjelman tavoite oli hyvin kunnianhimoinen; tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Tavoite ei toteutunut täysin, mutta ohjelman aikana pitkäaikaisasunnottomuus väheni 35 % ja asunnottomille suunnattuja tukiasuntoja sekä itsenäisiä asuntoja perustettiin lisää yhteensä noin 3500. (Karppinen & Fredriksson 2016, 3–22.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmien jälkeen asunnottomuuden vähentämiseen tähtäviä työtä on Suomessa jatkettu Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) myötä, joka toteutetaan vuosina 2016–2019. Ohjelman tavoitteena on jatkaa asunnottomuuden vähentämistä painottamalla ennaltaehkäisemistä sekä asunto ensin -mallin käyttöönottoa. Tavoitteisiin on myös kirjattu asunnottomuuden uusiutumisen torjuminen, jolla viitataan mitä ilmeisimmin pitkäaikaisasunnottomuuteen. Toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseen sisältävät muun muassa kohtuuhintaisen asuntotuotannon lisäämisen, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden roolin lujittaminen asunnottomuustyössä sekä asu-
missosiaalisen työn vahvistamisen. (Karppinen 2018, 2–7.)

2.2.2 Asunto ensin -malli

Ensimmäisen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman myötä Suomeen kehitettiin asunto ensin -mallia, joka on vakiintunut vallitsevaksi asunnottomuuspolitiikan suuntaukseksi Suomessa (Granfelt 2015, 5). Asunto ensin -malli on alun perin lähtöisin Yhdysvalloista, *Pathways to Housing* -organisaation perustamana. Mallin tarkoituksena on organisaation mukaan asuttaa asuntoa vailla olevat ihmiset heti, ilman mitään ennakkoehtoja tai edellytyksiä. Asuttamisen jälkeen aletaan käsitellä taustalla olevia muita haasteita ja ongelmia, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmia, sairaanhoidon tarvetta tai tuloihin liittyviä asioita. Päämääränä on, että lopulta ihminen integroituu takaisin yhteiskuntaan. (*Pathways Housing First* 2019.)

Asunto ensin -mallin katsotaan sisältävän tiettyjä tunnuspiirteitä. Lähtökohtana on, että asunto on inhimillinen perusoikeus, johon jokaisella ihmisellä on oikeus. Lisäksi oman asunnon täytyy turvata ihmiselle riittävä yksityisyys. Keskeistä on, että pitkäaikaisasunnottomuudelle voidaan luoda pysyviä ratkaisuja, johon vaikuttavat muun muassa toistaiseksi voimassa olevien vuokrasopimusten tekeminen sekä luopuminen päihdeettömyyden vaatimuksesta. (Kaakinen 2012, 24.) Lisäksi mallin periaatteisiin katsotaan kuuluvan asukkaiden kunnioitus, myötäelävä asennoituminen heidän elämäntilanteeseen sekä asukkaiden itsemäärääminen (Granfelt 2015, 22).

Asunto ensin -mallin tarkoitus ei ole olla samanlainen kaikkialla Suomessa, vaan mallin periaatteita tulisi räätälöidä vastaamaan paikkakuntien olosuhteita ja tarpeita. Tavoite on kuitenkin kaikkialla sama: poistaa pitkäaikaisasunnottomuutta ja vähentää tilapäistä asunnottomuutta. (Kaakinen 2012, 25.) Asunto ensin -mallin onkin todettu olevan tehokas keino ehkäistä pitkäaikaisasunnottomuutta ja niin sanottua kroonistunutta asunnottomuutta (Busch-Geertsema 2013, 14). Toisaalta malli on kohdannut myös kritiikkiä. On esimerkiksi väitetty, että malli on kustannusten näkökulmasta kallis ja, että mallin toiminta on kohdistettu vain pienelle joukolle asunnottomia – erityisesti mielenterveyskuntoutujille. Suomalaista asunto ensin -mallia ollaan kritisoiu isojen keskitettyjen yksiköiden toteutuksesta, joita edustavat esimerkiksi päihdekuntoutujille tarkoitettut asumisyksiköt. (Kaakinen 2013, 20–21.) On kuitenkin tärkeää huomioda, että asumisyksiköt mahdollistavat asukkaille sellaiset elämäntavat, jotka tavallisissa vuokra-asunnoissa johtaisivat häätöön – esimerkiksi häiriökäyttäyty-

misen. Asumisyksiköt tarjoavat myös ympärivuorokautista apua ja tukea asukkaille. (Granfelt 2013a, 219.) Näen, että erityisesti vaikeasti asutettavien asiakkaiden kohdalla asumisyksiköt ovat erittäin tärkeä väylä heidän asuttamiseen.

Asunto ensin -mallia ollaan tutkittu Euroopassa vuosina 2011–2013 vuosina toteutetussa projektissa, joka kantoi nimeä ”Housing First Europe”. Projektin tavoitteena oli selvittää, arvioida ja vertailla asunto ensin -mallia kymmenessä eurooppalaisessa kaupungissa, joihin lukeutuvat muun muassa Amsterdam, Kööpenhamina ja Budapest. Jokaisessa kaupungissa ollaan otettu asunto ensin -malli käyttöön ja siten asutettu asunnottomat välittömästi pitkäaikaisesti ja tarjottu heille intensiivistä tukea tämän jälkeen. Malli poikkeaa käsityksestä, joka on aiemmin vallinnut monissa Euroopan valtioissa. Ennen asunto ensin -mallin kehittämistä, monissa Euroopan maissa oli käytössä niin sanottu portaittainen näkökulma asunnottomien asuttamiseen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna asunnottomien on täytynyt osoittaa olevansa ”valmis asumiseen” ennen kuin heille tarjotaan pidempiaikaista asumisratkaisua. (Busch-Geertsema 2013, 13–14.)

Verrattuna muihin maihin, suomalaisen asunto ensin -mallin yksi ominaispiirteistä on tuetun asumisen yksiköt, joissa asuu ainoastaan entisiä asunnottomia ihmisiä. Tällaiset yksiköt voivat parantaa intensiivisemmän tuen tarjoamista ja kohdentamista sitä tarvitseville. Työntekijöiden läsnäololla voikin olla merkittävä vaikutus asukkaiden hyvinvoinnille. Toisaalta kaikille ihmisille ei välttämättä sovi tällainen asumismuoto, jossa samassa paikassa on monia asukkaita ja asuminen on niin sanotusti yhteisöllistä. (Kaakinen 2012, 24.)

2.2.3 Asumissosiaalinen työ

Merkittävä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmien seuraus oli asumissosiaalisen työn kehittäminen ja vakiintuminen (Karppinen & Fredriksson 2016, 26). Asumissosiaalista työtä on käsitteellistänyt ja tutkinut Suomessa erityisesti Riitta Granfelt (2013a, 2013b & 2015) rikosseuraamusalan kontekstissa. Granfelt määrittää asumissosiaalisen työn ytimeksi asunnottomuuden ja sen toistumisen ennaltaehkäisyyn ”tukemalla asukkaiden toipumista psykososiaalisista vaikeuksista ja auttamalla heitä erilaisissa asumiseen liittyvissä kysymyksissä.”. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna asumissosiaalisella työllä pyritään taistelemaan köyhyyttä ja eriarvoisuutta vastaan. (Granfelt 2015, 10.) Asumissosiaalisen työn

tavoitteina ovat myös asunnottomuuden ennaltaehkäisy sekä asumisen turvaaminen (Granfelt 2013b, 209).

Asumissosiaalinen työ voi pitää sisällään hyvinkin käytännöllistä palvelua asiakkaiden tuentarpeisiin vastaten. Esimerkiksi sosiaalietuuksien hakeminen ja niihin liittyvien epäselvyyksien selvittäminen on osa asumissosiaalista työtä. Työntekijä voi myös tyhjentää asiakkaan asuntoa yhdessä asiakkaan kanssa. Lisäksi asumissosiaaliseen työhön sisältyy keskustelut sensitiivisistäkin asioista, esimerkiksi asiakkaiden pettymyksistä ja toiveista. Jalkautuminen on myös yksi asumissosiaalisen työn kulmakivistä. Työntekijät, esimerkiksi asumisneuvojat, voivat mennä asiakkaan kanssa yhdessä asioimaan eri palveluissa, esimerkiksi aklinikalla. (Granfelt 2015, 11–17.) Asumisneuvojilla on myös tärkeä rooli uuteen asuntoon, ympäristöön, ja yksinoloon totuttelemisen tukemisessa. Laajasti sanottuna asumissosiaalisen työ on kuntouttavaa, ennaltaehkäisevää ja kotiutumistyötä, joka kohdistuu yksilöön, hänen sosiaalisiin suhteisiinsa ja sosiaaliseen ympäristöön. (Granfelt 2013b, 222–224.)

Asumissosiaalista työtä tekevät monet eri toimijat yhteistyössä toistensa kanssa. Toimijoihin lukeutuvat Granfeltin mukaan muun muassa asumisohjaajat ja asumisneuvojat, sosiaalityöntekijät, jotka työskentelevät aikuissosiaalityössä ja rikosseuraamusalalla työskentelevät työntekijät. Keskeistä on, että kolmannen sektorin järjestöt, sosiaalitoimi ja asuntotoimet luovat yhteistyömalleja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Työntekijöiltä vaaditaan hyviä vuorovaikutustaitoja niin asiakkaiden kuin yhteistyökumppaneiden kanssa. (Granfelt 2015, 6–10, 33.) Työntekijöiden näkökulmasta asumissosiaalinen työ voi olla henkisesti kuormittavaa. Esimerkiksi Granfeltin tutkimukseen osallistuneet Naisten yhteisö -asumisyksikön työntekijät kertoivat muun muassa pelkäävänsä mennä yksin osastolle, ja he kokivat olonsa aika-ajoin turvattomaksi töissä. (Granfelt 2013a, 225–226.)

Asumissosiaalinen työ voidaan käsittää olevan hyvin käytännönläheistä työtä pitkäaikaisasunnottomien ja vaikeasti asutettavien ihmisten parissa. Asumissosiaalinen työ onkin oman tutkimukseni kannalta olennainen työmuoto, sillä katson, että aikuissosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan sisältyy asumissosiaaliseen työhön liitettävät tehtävät – esimerkiksi sosiaalietuuksien selvittäminen asiakkaille sekä sensitiivisistä aiheista keskusteleminen.

3 SOSIAALINEN TUKEA

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu sosiaalisen tuen käsitteeseen. Aloitan tämän luvun tarkastelemalla sosiaalisen tuen historiaa tutkimuskirjallisuudessa. Sosiaalisen tuen tutkimuskirjallisuuden historian tarkastelun jälkeen siirryn käsittelemään tarkemmin eri määritelmiä, joita sosiaalisesta tuesta ja sen eri osa-alueista on tehty. Tämän jälkeen esittelen eri tutkijoiden tekemiä jaotteluita sosiaalisen tuen muodoista.

3.1 Sosiaalisen tuen käsitteen ja tutkimuksen historiaa

Sosiaalista tukea on teoretisoitu runsaasti eri tieteenaloilla. Philippa Williams kollegoineen (2014) ovat artikkelissaan ”Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice” määrittäneet sosiaalisen tuen käsitettä kirjallisuuskatsauksen avulla. Williams kollegoineen ulottavatkin sosiaalisen tuen juuret vuosisatojen päähän. Esimerkiksi jo 1800-luvulla luonnontieteilijä Darwin käsitti ihmisen ”sosiaalisesti eläimeksi” ja korosti kiinteän ryhmän merkitystä selviytymisen kannalta. (Williams ym. 2004, 942.) Myös tunnetut sosiologit ovat tarkastelleet sosiaalista tukea omasta näkökulmasta. Esimerkiksi Durkheim teoretisoi 1900-luvun puolessavälissä ryhmän ja itsemurhan välistä yhteyttä – mitä kiinteämpi ja vahvempi ryhmä, sitä paremmin se suojaa itsemurhien teoilta. (Williams ym. 2004, 943.) On kuitenkin oleellista huomata, etteivät edellä mainitut teoreetikot käyttäneet sosiaalisen tuen käsitettä, mutta Williams ym. käsittävät teorioiden sisältävän juuri sosiaalisen tuen tarkastelun. (Williams ym. 2004, 943.)

Tutkimuskirjallisuutta tutkiessa käy selväksi, että sosiaalisen tuen tutkimuksen kulta-aikakausi sijoittuu 1970–1980-luvuille. Tällöin tunnetuimpiin sosiaalisen tuen tutkijoihin lukeutuivat muun muassa John Cassel ja Sidney Cobb. Cassel ja Cobb pyrkivät tutkimuksissaan osoittamaan sosiaalisten suhteiden keskeisen aseman terveyden ylläpitämisessä ja psykososiaalisten ongelmien sekä muiden terveysongelmien ehkäisemisessä. (House, Umberson & Landis 1988, 294.) Sosiaalisen tuen ajateltiin toimivan eräänlaisena puskurina erilaisten negatiivisten elämäntapahtumien sekä kriisien vaikutuksia vastaan (Vahtera & Uutela 1994). Sosiaalinen tuki liitettiin 1970-luvulla pitkälti ei-ammattilaisten antamaan sosiaaliseen tukeen, esimerkiksi perheenjäsenten väliseen tukeen (Kumpusalo 1991, 13). Lisäksi 1970–

1980-luvuilla tehdyissä tutkimuksissa sosiaalisen tuen käsitteellä viitattiin hyvin konkreettisesti tavalla ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja suhteisiin (Hupcey 1998, 1231). Myöhemmin 1990-luvulla sosiaalisen tuen käsite muuttui abstraktimpaan muotoon. Sosiaalista tukea alettiin tarkastella muun muassa odotusten, oletusten ja tuen laadun kautta. (Hupcey 1998, 1231.)

Psykologian tieteenalalla on ollut merkittävä rooli sosiaalisen tuen käsitteellistämässä historian saatossa. Sosiaalisen tuen merkitystä tarkasteltiin erityisesti sairauksien ennaltaehkäisyssä näkökulmasta. (Williams ym. 2004, 956.) Myös Catherine Hutchison (1999) toteaa, että sosiaalitieteet ja psykologian tieteenala ovat hallinneet sosiaalisen tuen tutkimusta kansainvälisesti. Hutchison korostaa myös omassa artikkelissaan sosiaalisen tuen merkitystä sairaanhoitajien työssä, sillä sairaanhoitajien ja potilaiden välinen sosiaalinen tuki on tärkeää hoidon näkökulmasta. (Hutchison 1999, 1520.)

Williamsin ja kollegoiden (2004, 948–954) mukaan tutkijat ovat määrittäneet sosiaalista tukea eri lähtökohdista. Osa tutkijoista on rakentanut omaa teoretisointiaan sosiaalisesta tuesta suoraan muiden tutkijoiden töiden pohjalta, kun taas osa tutkijoista ei ole ottanut huomioon aiempien tutkimusten määritelmiä sosiaalisesta tuesta. Monet tunnetut teoriat ovat osaltaan vaikuttaneet sosiaalisen tuen käsitteellistämiseen. Stewartin (1993) mukaan esimerkiksi sosiaalisen vaihdon teoria ja sosiaalisen oppimisen teoria ovat omalta osaltaan vaikuttaneet sosiaalisen tuen määrittämiseen sekä käsitteellistämiseen (Stewart 1993, Williams ym. mukaan 2004, 956).

3.2 Sosiaalisen tuen määritelmiä ja sisältöjä

Vaikka sosiaalista tukea ollaan tutkittu paljon, se on silti erittäin monitasoinen käsite, jota on vaikeaa määritellä ja siten mitata tyhjentävästi (Hupcey 1998, 1231). Toisaalta Williams kollegoineen (2004, 957) toteavat, että tyhjentävä ja kaiken kattava määritelmä sosiaalisesta tuesta voisi rajoittaa tutkimusta. Huolimatta käsitteen määrittelemisen vaikeudesta, sosiaalista tukea on määritelty monin eri tavoin kirjallisuudessa.

Judith E. Hupcey (1998) tutki artikkelissaan erilaisia määritelmiä, joita sosiaalisesta tuesta ollaan tehty sekä keinoja, joilla sosiaalista tukea ollaan mitattu 1970–1990-luvuilla tehdyissä

tutkimuksissa. Yhteneväistä tutkimuksissa oli se, että sosiaalinen tuki määriteltiin tarkoittamaan positiivista vuorovaikutusta ihmisten välillä tai avuliasta käyttäytymistä ihmistä kohtaan, joka tarvitsee tukea. Tällaiset määritelmät muodostavat Hupceyn mukaan sosiaalisesta tuesta hyvin ympärityöreän ja yksinkertaistetun käsityksen. Hupcey jakoi tutkimuskirjallisuudessa esiintyneet sosiaalisen tuen määritelmät viiteen eri kategoriaan: sosiaalisen tuen tyypit, tuen saajan käsitykset tuesta, tuen antajan käyttäytyminen ja pyrkimykset, vastavuoroisuus eli resurssien vaihtaminen tuen antajan ja saajan välillä, ja sosiaaliset verkostot. (Hupcey 1998, 1231–1232.)

Hupceyn mukaan tutkijat ovat muotoilleet ja määrittäneet sosiaalisen tuen tyyppjä kukin omalla tavallaan. Esimerkiksi Cohen kollegoineen (1985, 75, Hupcey 1998,1232 mukaan) ovat määritelleet sosiaalisen tuen resursseiksi, joita muut ihmiset tarjoavat. Tutkimusten perusteella Hupcey toteaa, että sosiaalisen tuen saajan käsitykset tuesta voivat vaihdella. Esimerkiksi haastavassa elämäntilanteessa tuen saaja voi kokea saadun tuen riittämättömänä. Lisäksi tuen saajan käsityksiin vaikuttaa se, kuka tukea antaa. Sosiaalisen tuen antajiksi mielletään usein ihmisen lähipiiriin kuuluvat henkilöt, esimerkiksi perheenjäsenet ja ystävät (Thoits 1995, 64). Perheenjäsenten oletetaan antavan sosiaalista tukea, kun taas ystäviin ei kohdistu tällaista oletusta. Sosiaalisen tuen antamiselle voi olla monia syitä. Ihminen saattaa tuntea velvollisuutta antaa tukea toiselle, tai he voivat tehdä sen empaattisista syistä. Tuen antamisen lähtökohtana voi myös olla egoistiset tavoitteet – tuen antaja voi tulevaisuudessa pyytää itselleen tukea. Olennaista sosiaalisessa tuessa on sen vastavuoroisuus – sosiaalinen tuki voidaan käsittää olevan dynaaminen vuorovaikutuksellinen prosessi, joka tapahtuu tuen antajan ja tuen saajan välillä. Sosiaalisen tuen sisältö ja laatu voivat myös vaihdella sen mukaan, kuka on tuen antaja ja kuka on tuen saaja. Ihminen on vuorovaikutuksessa sosiaalisessa verkostossaan olevien ihmisten kanssa, joten voidaan väittää, että sosiaalisen tuen saaminen ja vastaanottaminen tapahtuvat ihmisen sosiaalisessa verkostossa. (Hupcey 1998, 1232–1235.) Sosiaalisen tuen sisältö ei kuitenkaan tiivisty ainoastaan edellä mainittuihin tuen tarjoamiseen ja vastaanottamiseen. Pelkästään jo tieto palveluiden saannin mahdollisuudesta, on osa sosiaalista tukea. (Taylor 2011, 190.)

Jussi Vahtera ja Antti Uutela (1994) ovat tiivistetysti määritelleet sosiaalisen tuen tarkoittavan ”sosiaaliin suhteisiin liittyvää terveyttä edistävää tai stressiä ehkäisevää tekijää.” Vahtera ja Uutela sisällyttävät sosiaaliseen tukeen tietotuen (neuvot, tilanteen uudelleenarviointi), aineellisen tuen (rahan antaminen), arvostustuen (myönteisten arvioiden kertominen

ihmisen kyvyistä ja tekemisistä) sekä henkisen tuen (empaattisuus, rohkaiseminen). Vahteran ja Uutelan sosiaalisen tuen jaottelut eri tuen muotoihin noudattavat pitkälti yleisesti tunnistettuja sosiaalisen tuen muotoja, joita käsittelemme erikseen myöhemmin. (Vahtera & Uutela 1994.)

Sosiaaliseen tukeen voidaan Brian Lakeyn ja Sheldon Cohenin (2000) mukaan liittää kolme eri teoreettista näkökulmaa: stressin ja selviytymisen näkökulma, sosiaalisen konstruktionismin näkökulma sekä suhteen näkökulma. Stressin ja selviytymisen näkökulmasta sosiaalinen tuki vaikuttaa terveyteen suojelemalla ihmistä stressin haitallisilta vaikutuksilta. Myös sosiaalisen konstruktionismin näkökulmassa terveydellä on keskeinen rooli: sosiaalisen tuen katsotaan edistävän ihmisen itsetuntoa ja itsesääätelyä, ja siten vaikuttavan suoraan terveyteen. Tämä näkökulma korostaa myös ihmisten heterogeenisyyttä; ihmiset voivat määrittää eri tavoin sen, mikä on kannustavaa ja tukevaa toimintaa. Suhteen näkökulmasta sosiaalisen tuen avulla saavutettuja terveydellisiä hyötyjä ei voida erottaa ihmisten välisten suhteiden prosesseista, esimerkiksi sosiaalisista konflikteista. (Lakey & Cohen 2000, 29-37.)

Sosiaaliseen tukeen liitetään monia positiivisia vaikutuksia terveyden näkökulmasta. Sosiaalisen tuen saaminen on havaittu vähentävän masennuksen ja ahdistuksen tunteita stressaavassa elämäntilanteessa. Lisäksi sosiaalisella tuella on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia ihmisen fyysiseen terveyteen. Tutkimuksissa on havaittu, että ihmisen saama sosiaalinen tuki voi auttaa lyhentämään sairaana olon kestoa sekä vähentämään raskauden ajan komplikaatioita. (Collins, Dunkel-Schetter, Lobel & Scrimshaw 1993, Taylor 2011, 190–191 mukaan.) Myös sosiaalisen tuen antamisella on positiivisia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Sosiaalisen tuen tarjoaminen ja antaminen toiselle ihmiselle voi vähentää tuen antajan stressitasoa sekä lisätä tunnetta omasta tarpeellisuudesta ja merkityksellisyydestä. (Taylor 2011, 204.)

Sosiaalisella tuella voi kuitenkin olla jossain tilanteissa myös haitallisia vaikutuksia. Tuen saajan näkökulmasta, sosiaalista tukea antavat voivat tarjota huonoja neuvoja, liian vähän emotionaalista tukea tai epäonnistuvat palveluiden tarjoamisessa. Tuen saaja voi myös ymmärtää tuen tarjoamisen kontrolloinnin yrityksenä. On myös mahdollista, että sosiaalisen tuen muoto valitaan väärin; esimerkiksi ihminen saattaa kaivata emotionaalista tukea, mutta hänelle tarjotaankin konkreettisia neuvoja tilanteesta selviämiseen. Tällöin psykologinen stressi (engl. psychological distress) saattaa jopa lisääntyä. (Taylor 2011, 195.)

Haitalliset vaikutukset voivat myös ulottua sosiaalisen tuen antajaan. Neuvojen antaminen ja emotionaalinen tuki voivat viedä runsaasti tuen antajan aikaa. Lisäksi sosiaalisen tuen antaminen voi olla haastavaa sekä stressaavaa. (Taylor 2011, 203.) Tuen antaminen voi olla raskasta niin fyysisesti kuin henkisesti (Thoits 1995, 66).

Tutkimuskirjallisuudessa vallitsevana näkökulmana on ihmisen lähipiirin (perheen ja ystävien) antama sosiaalinen tuki. Työntekijöiden ja viranomaisten antama sosiaalinen tuki, eli virallinen tuki, on jäänyt vähemmälle huomiolle tutkimuksissa. Cassel (1976) on jaotellut sosiaalisen tuen primaari-, sekundaari- ja tertiaaritasoon. Primaaritasossa on ihmisen perhe ja läheisimmät uskotut, sekundaaritasossa ystävät, ja työtoverit, ja tertiaaritasossa tuttavat ja viranomaiset. Primaari- ja sekundaaritasojen sosiaalinen tuki on siis niin sanottujen maallikkojen antamaa sosiaalista tukea, ja tertiaaritason sosiaalinen tuki ammattilaisten antamaa sosiaalista tukea. (Cassel 1976, Kumpusalo 1991, 15–16 mukaan.) Nämä sosiaalisen tuen tasot voivat kuitenkin vaikuttaa toinen toisiinsa. Esimerkiksi virallinen tuki eli tertiaaritason sosiaalinen tuki voi vahvistaa epävirallisen, eli primaari- ja sekundaaritasojen sosiaalista tukea (House, ym. 1988, 314).

Hutchison (1999, 1525) on korostanut sosiaalisen tuen tutkimisen tärkeyttä terveysalalla, erityisesti sairaanhoitajien työn näkökulmasta. Mielestäni Hutchisonin luettelemat hyödyt sosiaalisen tuen tutkimisesta pätevät myös sosiaalityöhön. Sosiaalisen tuen tutkiminen voi auttaa jäsentämään ja perustamaan erilaisia interventiomenetelmiä, jotka taas voivat olla hyödyksi asiakastyössä. Lisäksi sosiaalityöntekijät ovat yleensä vuorovaikutuksessa sekä asiakkaan, että tämän sosiaalisen verkoston kanssa. Tämän erityisen aseman vuoksi sosiaalityöntekijät voivat sosiaalisen tuen tutkimisen myötä kehittää jo olemassa olevien sosiaalisen tuen tyyppejä niin asiakkaan lähipiirissä kuin viranomaisverkostossa. (ks. Hutchison (1999, 1525.) Sosiaalisen tuen antaminen voidaan myös nähdä voimaannuttamisen yrityksenä, jolloin sosiaalisen tuen avulla pyritään motivoimaan ja voimaannuttamaan ihmistä toimimaan itse (Finfgeld-Connett 2005, 6). Asiakkaiden voimaantuminen ja omatoimisuuden edistäminen ovat tärkeitä tavoitteita sosiaalityössä, joten sosiaalisen tuen tutkiminen sosiaalityön kontekstissa voi esimerkiksi olla apuna sosiaalityön menetelmien ja työvälineiden kehittämässä.

Williams kollegoineen (2004, 957) painottavat sosiaalisen tuen määrittelyssä olevan merkityksellistä se, miten ihmiset itse määrittävät sosiaalisen tuen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voidaankin väittää, että kvalitatiivisten menetelmien käyttö on ensisijaista sosiaalisen tuen tutkimuksessa, sillä ne antavat tilaa tutkittavien omille kokemuksille ja määrittelyille.

3.3 Sosiaalisen tuen muodot

Sosiaalista tukea käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa yleinen tapa määritellä sosiaalista tukea on jaotella se useampaan eri osa-alueeseen tai muotoon. Esittelen seuraavaksi tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä sosiaalisen tuen muotoja.

Hyvin yleisen sosiaalisen tuen jaottelun on esittänyt Shelley E. Taylor (2011). Taylorin mukaan sosiaalisen tuen muotoihin lukeutuvat *emotionaalinen*, *tiedollinen* sekä *aineellinen tuki*. Emotionaalisen tuen avulla pyritään vakuuttamaan toiselle ihmiselle, että hän on arvokas. Lisäksi Taylorin mukaan emotionaaliseen tukeen sisältyy lämmön ja empaattisuuden tarjoaminen toiselle ihmiselle. Ihminen voi tarjota toiselle ihmiselle tiedollista tukea auttamalla ymmärtämään stressaavaa tilannetta tai tapahtumaa paremmin. Tämän ohella ihminen voi auttaa toista selvittämään, millaisia resursseja ja selviytymiskeinoja hän tarvitsee selviytyäkseen haastavasta ja stressaavasta tilanteesta. Tällöin tuensaaja voi Taylorin mukaan itse pohtia, millaisia haittavaikutuksia tai positiivisia vaikutuksia stressaavalla tilanteella voi olla hänelle. Lopulta ihminen voi päättää omasta mielestään parhaimman keinoin hallita tilannetta. Verrattuna tiedolliseen tukeen, aineellinen tuki voidaan käsittää olevan konkreettisempaa ja niin sanotusti aineellisempaa. Taylor esittää aineellisen tuen esimerkeiksi erilaiset palvelut sekä taloudellisen avun. (Taylor 2011, 189–190.)

Thomas A. Wills ja Ori Shinar (2000) jaottelu on pitkälti samankaltainen Taylorin jaottelun kanssa. Wills ja Shinar ovat myös sisällyttäneet *emotionaalisen*, *aineellisen* ja *tiedollisen tuen* sosiaalisen tuen muotoihin. Kaksi muuta tutkimuskirjallisuudessa esiintyvää yleistä sosiaalisen tuen muotoa ovat Willsin ja Shinarin mukaan *kumppanuuteen perustuva tuki* ja *vahvistaminen* (engl. validation). (Wills & Shinar 2000, 88.)

Kuten Taylorin esittämässä määritelmässä, myös Wills ja Shinar liittävät emotionaaliseen tukeen pyrkimyksen vakuuttaa toiselle ihmiselle, että hän on arvokas. Lisäksi Willsin ja Shinarin mukaan emotionaalisisessa tuessa on olennaista luottamuksellisuus ja kiintymys. Emotionaalisisessa tuessa hyväksytään ja annetaan tilaa sekä tunteista että huolenaiheista keskustelemiselle. Wills ja Shinar määrittelevät aineellisen tuen tarkoittavan konkreettista tukea, johon sisältyy muun muassa taloudellinen tuki ja avun tarjoaminen esimerkiksi kotitöissä. Aineellisen tuen tavoitteena on ratkoa käytännön ongelmia. Tiedolliseen tukeen Wills ja Shinar sisällyttävät neuvojen ja ohjauksen antamisen. Tavoitteena on, että ihmisen saa kattavan määrän hyödyllisistä tiedoista ja neuvoja liittyen omaan tilanteeseensa, ja saa siten hankittua tarvitsemansa palvelut. (Wills & Shinar 2000, 88–89.)

Taylorin jaottelusta poiketen Wills ja Shinar ovat sisällyttäneet sosiaalisen tuen muotoihin kumppanuuteen perustuvan tuen sekä vahvistamisen. Kumppanuuteen perustuva tuki koostuu Willsin ja Shinarin mukaan seurustelusta muiden ihmisten kanssa sekä kuulumisen (engl. belonging) tunteesta. Ihminen voi esimerkiksi olla tukena toiselle osallistumalla hänen kanssaan erilaisiin toimintoihin, esimerkiksi mennä yhdessä elokuviin. Kumppanuuteen perustuvan tuen avulla ihminen voi saada muuta ajateltavaa sekä etäisyyttä ongelmiinsa. Wills ja Shinar liittävät vahvistamiseen palautteen antamisen sekä sosiaalisen vertailun. Vahvistamisen avulla voidaan yrittää torjua ihmisen käsitystä itsestään muista poikkeavana vertailemalla hänen tilannetta toisten ihmisten samankaltaisiin tilanteisiin. Lisäksi vahvistamisella pyritään edistämään kaikenlaisten tunteiden hyväksymistä. (Wills & Shinar 2000, 89.)

Deborah Finfgeld-Connetin (2005) sosiaalisen tuen muotojen jaottelu on hieman pelkistetty verrattuna Taylorin sekä Willsin ja Shinarin näkemyksiin sosiaalisen tuen muodoista. Finfgeld-Connett tutki sosiaalisesta tuesta tehtyjä tutkimuksia eri vuosikymmeniltä. Tutkimusten perusteella Finfgeld-Connett pelkisti sosiaalisen tuen koostumaan kahdesta muodosta: *emotionaalisesta* ja *aineellisesta tuesta*. Finfgeld-Connetin mukaan emotionaalista tukea voidaan osoittaa toiselle esimerkiksi rauhoittavin elein tai vain olemalla fyysisesti läsnä, sillä kaikki ihmiset eivät välttämättä pidä tai koe tarpeellisena keskustella tilanteestaan. Myös kuuntelemisen rooli on tärkeä osa emotionaalista tukea. Lisäksi emotionaaliseen tukeen voidaan katsoa sisältyvän yritykset kääntää tuen saajan huomio pois ongelmallisesta tilanteestaan. Finfgeld-Connetin määrittää aineellisen tuen samalla tavalla kuin Taylor sekä Wills ja Shinar – aineellinen tuki koostuu Finfgeld-Connetin mukaan konkreettisista tavaroista ja palveluista. (Finfgeld-Connett 2005, 4–5.)

Suomessa sosiaalista tukea on teoretisoinut Esko Kumpusalo (1991). Kumpusalo jakaa sosiaalisen tuen muodot viiteen luokkaan: *aineelliseen* (raha, apuväline), *toiminnalliseen* (palvelu, kuntoutus), *tiedolliseen* (neuvo, opastus), *emotionaaliseen* (empatia, kannustus) ja *henkiseen tukeen* (yhteinen aate ja/tai filosofia). Kumpusalo painottaa sosiaalisen tuen olevan subjektiivista: sosiaalisen tuen laatu riippuu henkilön subjektiivisesta kokemuksesta. Kumpusalo myös väittää, että erilaiset sosiaaliset tukirakenteet antavat erityyppistä tukea. Tällä Kumpusalo tarkoittaa sitä, että ainoastaan perhe- ja lähiyhteisö voivat antaa ihmiselle välttämättömän emotionaalisen ja henkisen tuen. (Kumpusalo 1991, 14–15.)

Kumpusalon sosiaalisen tuen muotojen jaottelua on analyysissään hyödyntänyt myös Anna Kylmänen (2014). Kylmänen tutki pro gradu -tutkielmassaan sosiaalityön aikuissosiaalityön asiakkaiden sosiaalisen tuen tarpeita ja elementtejä sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta lomakekyselyn ja kyselyssä olevien avointen vastausten pohjalta. Kylmänen tutki sosiaalisen tuen tarpeita neljän muodon kautta: *instrumentaalisen*, *emotionaalisen*, *toiminnallisen* ja *tiedollisen*. Lisäksi Kylmänen tarkasteli sosiaalisen tuen tarpeita ja elementtejä *epävirallisen tuen* näkökulmasta. (Kylmänen 2014, 54.)

Instrumentaalinen tuki koostui Kylmäsen tutkimuksessa ainoastaan asiakkaiden taloudellisen tuen tarpeista ja niihin vastaamisesta. Emotionaaliseen tukeen Kylmänen katsoi lukeutuvan muun muassa aikuissosiaalityön asiakkaiden kuunteleminen, aito kiinnostus asiakkaan asioita kohtaan sekä asiakkaiden henkinen tukeminen. Toiminnallinen tuki liittyi asiakkaiden palvelutarpeisiin, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmien hoitoa tarjoavien palveluihin ohjaamiseen. Tiedolliseen tukeen sisältyivät neuvot ja lisätiedot erityisesti liittyen asiakkaiden päihteidenkäyttöön ja väkivallan kokemiseen. Kylmänen tarkasteli sosiaalisen tuen tarpeita ja elementtejä aikuissosiaalityössä myös erikseen epävirallisen tuen kautta. Epäviralliseen tukeen lukeutuivat neuvojen ja tuen antaminen asiakkaan lähipiirille. (Kylmänen 2014, 54–82.)

Sosiaalisen tuen muodot ovat luokitteluiltaan ja sisällöiltään hyvin samankaltaiset edellä mainittujen tutkijoiden välillä. Erityisesti emotionaalinen ja tiedollinen tuki ovat poikkeuksetta nostettu esiin sosiaalisen tuen muotojen jaottelussa. Näen, että sekä Kumpusalon että Kylmäsen muotoilemat sosiaalisen tuen muotojen jaottelut sopivat hyvin viranomaisten antamaan sosiaaliseen tukeen, ja erityisesti aikuissosiaalityön kontekstiin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2018, 25) toteavat laadullisen tutkimuksen olevan ymmärtävää tutkimusta. Laadullista tutkimusta käytetäänkin usein silloin, kun halutaan ymmärtää toimijoiden näkökulmia (Glesne & Peshkin 1992, Hirsijärvi & Hurme 2008, 22 mukaan). Pertti Alasuutari (2011) sen sijaan vertaa laadullista tutkimusta arvoituksen ratkaisemiseen, jolloin vihjeiden ja johtolankojen (tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja aineiston) avulla tutkittavasta ilmiöstä tehdään merkitystulkintaa (Alasuutari 2011, 26–34). Halusin tutkia ja myös ymmärtää sosiaalityöntekijän näkemyksiä vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaalisesta tuesta, ja uskoin pystyväni toteuttamaan tämän parhaiten tekemällä laadullisen tutkimuksen.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni käsittelee aikuissosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vaikeasti asutettaville asiakkaille annettavasta sosiaalisesta tuesta. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millaista sosiaalista tukea sosiaalityöntekijät antavat vaikeasti asutettaville asiakkaille sekä miten annettu tuki vastaa vaikeasti asutettavien asiakkaiden tarpeisiin sosiaalityöntekijöiden mielestä.

Pyrin tutkimuksessani vastaamaan kahteen tarkennettuun tutkimuskysymykseen:

- Minkälaista sosiaalista tukea sosiaalityöntekijät antavat vaikeasti asutettaville asiakkaille aikuissosiaalityössä?
- Miten annettu sosiaalinen tuki vastaa sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan asiakkaiden tarpeeseen?

4.2 Tutkimusaineiston kuvailu

Koska tutkimuksen tavoitteena on kerätä omakohtaista kokemusta aikuissosiaalityössä työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä, päätin kerätä tutkimukseni aineiston kyseiseltä alalla toimivilta työntekijöiltä. Voidaan väittää, että aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöillä on erityistä tietoa vaikeasti asutettavista asiakkaista aikuissosiaalityössä (ks. esim. Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaori 2017, 182). Pohdin myös sosiaalihojajien kokemusten sisällyttämistä tutkimuksen aineistoon, mutta koska vaikeasti asutettavat asiakkaat voidaan ymmärtää olevan erityisen tuen tarpeessa, heidän kanssaan työskentelevät pääosin sosiaalityöntekijät. Toisin sanoen sosiaalihojajien työnkuvaan kuuluvat ohjaus ja neuvonta eivät vastaa riittävästi vaikeasti asutettavien asiakkaiden tuen tarpeeseen, joten päätin olla sisällyttämästä heitä tutkimukseeni.

Keräsin tutkimusaineiston haastattelemalla aikuissosiaalityössä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Tutkimuskysymykseni kannalta haastattelu soveltuu hyvin aineistonkeruumenetelmäksi, sillä haastattelun avulla tutkija voi olla suoraan kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa ja tutkija pystyy mahdollisesti syventämään tutkimuksen kannalta relevantteja tietoja esimerkiksi esittämällä lisäkysymyksiä. Haastattelun tarkoituksena onkin kerätä informaatiota, ja haastattelu on siten päämääräistä toiminta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34–42.)

Päätin kerätä aineiston ryhmähaastattelemalla sosiaalityöntekijöitä. Rekrytoidessani haastateltavia sain tietää, että yhdessä kunnassa oli vain yksi sosiaalityöntekijä, joten päätin tehdä hänen kanssaan yksilöhaastattelun. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä on siis sekä yksilöhaastattelu että ryhmähaastattelu. Kaikki haastattelut olivat puolistrukturoituja haastatteluja. Svend Brinkmannin (2013) mukaan puolistrukturoitu haastattelu mahdollistaa tarkentavien kysymysten esittämisen haastateltavalle, jos esimerkiksi haastattelussa nousee esiin jokin mielenkiintoinen näkökulma. Lisäksi puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelijalla on usein aktiivinen toimija ja osana tiedonmuodostusta. (Brinkmann 2013, 21.) Puolistrukturoiduissa haastatteluissa on tavanomaista se, että kaikki näkökohdat eivät ole ”lyöty lukkoon” (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Tämä näyttäytyi tutkimuksessani siten, että esitin lisäkysymyksiä ja kommentteja haastateltaville, jos he mainitsivat jostakin mielenkiintoisesta asiasta.

4.3 Aineiston kerääminen

Aloitin aineiston keräämisen elokuussa 2018. Koska halusin saada mahdollisimman monipuolisen aineiston, päätin haastatella useamman eri kunnan aikuissosiaalityössä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Sovin tutkimusaineiston keräämisestä erään keskisuuren kunnan kanssa. Olin myös sähköpostitse yhteydessä neljän kunnan aikuissosiaalityön esimiehiin (ks. liite 1). Sähköpostissa esittelin itseni ja kerroin keskeisimmät tiedot tutkimuksestani; tutkimukseni aiheen ja tutkimuskysymykset sekä aineistonkeruumenetelmän. Kysyin esimiehiltä, olisiko heidän alaistensa keskuudessa sosiaalityöntekijöitä, jotka olisivat mahdollisesti kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni. Neljästä esimiehestä kaksi vastasi sähköpostiini ja välittivät viestini edelleen heillä työskenteleville sosiaalityöntekijöille. Näistä toisen kunnan sosiaalityöntekijät eivät enää vastanneet sähköpostiini, mutta toisen kunnan sosiaalityöntekijät vastasivat haluavansa osallistua ryhmähaastatteluun. Yhden kunnan esimies ei vastannut sähköpostiini lainkaan. Yhden kunnan aikuissosiaalityön ainoa sosiaalityöntekijä vastasi minulle, ja ilmaisi halukkuutensa osallistua haastatteluun.

Lopulta sain rekrytoitua haastatteluihin osallistuvat sosiaalityöntekijät kolmesta kunnasta: keskisuuresta kunnasta (jatkossa *kunta 1*) ja kahdesta pienemmästä lähikunnasta (*kunta 2* ja *kunta 3*). Kaikki kunnat sijaitsevat Etelä-Suomessa. Kunnassa 1 vaadittiin, että haen tutkimuslupaa heidän organisaatiosta. Hain tutkimuslupaa syyskuussa 2018, ja lupa myönnettiin saman kuun aikana. Muissa kunnissa tutkimuslupaa ei tarvittu.

Sain sovittua haastattelujen ajankohdat eri kuntien sosiaalityöntekijöiden kanssa melko joustavasti. Haastattelut toteutuivat vuoden 2018 loka-marraskuun aikana. Yhteensä tutkimukseeni osallistui 12 sosiaalityöntekijää. Toteutin sekä kunnassa 1 että kunnassa 2 haastattelut ryhmähaastatteluina. Järjestin kunnassa 1 kaksi erillistä ryhmähaastattelua. Yhteen ryhmähaastatteluun osallistui 3 sosiaalityöntekijää, eli yhteensä 6 sosiaalityöntekijää osallistui ryhmähaastatteluihin kunnassa 1. Kunnassa 2 toteutin yhden ryhmähaastattelun ja siihen osallistui yhteensä neljä sosiaalityöntekijää. Ryhmähaastatteluiden ohella tein myös yhden yksilöhaastattelun, sillä kunnassa 3 työskenteli haastattelun ajankohtana vain yksi sosiaalityöntekijä aikuissosiaalityössä. Ryhmähaastattelut kestivät 1-2 tuntia, ja yksilöhaastattelu kesti hieman yli tunnin.

Nauhoitin ryhmähaastattelut ja yksilöhaastattelun. Litteroin haastattelut nauhoitusten perusteella, jonka jälkeen tuhosin nauhoitukset. Litteroin haastattelut sanatarkasti, mutta en sisällyttänyt litterointiin esimerkiksi lyhyitä taukoja tai jos haastateltavat nauroivat, sillä en kokenut niitä aiheen kannalta keskeisinä. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 68 liuskaa fontilla Calibri ja rivivälillä 1,0.

4.3.1 Ryhmähaastattelu ja yksilöhaastattelu

Ryhmähaastattelu voidaan käsittää olevan puolistrukturoitu haastattelutilanne, jossa ryhmä keskustelee määritellystä aiheesta, jonka tutkija – tai haastattelija – on etukäteen muotoillut. Ryhmä ja sen jäsenet ovat valikoituneet tiettyä tarkoitusta varten, ja ryhmän käymä keskustelu tapahtuu haastattelijan ohjauksella. (Heikkilä 2008, 292.) Ryhmähaastattelun avulla tutkijan on mahdollista saada nopeasti ja samanaikaisesti tietoa useammalta henkilöltä (Hirsijärvi & Hurme 2008, 63).

Anu Valtonen (2005, 184–185) erottaa ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun toisistaan ryhmien vuorovaikutuksen perusteella; ryhmähaastattelussa vuorovaikutus on pääosin haastattelijan ja haastateltavien välillä, kun taas ryhmäkeskustelussa haastateltava tarjoaa tutkimuksen kohteena olevia teemoja haastateltavien keskenään keskusteltaviksi. Myös Ilkka Pietilä (2017 käyttää ryhmähaastattelu -termin sijaan sanaa ryhmäkeskustelu, kun tutkimuksen analyysin pääasiallisena kohteena on osallistujien välinen vuorovaikutus eikä kyseessä ole niinkään perinteinen haastattelutilanne, jossa haastattelija kysyy kysymyksiä ja haastateltavat vastaavat kysymyksiin. (Pietilä 2010, 179 –181.) Miellän kuitenkin sekä Pietilän että Valtosen näkemykset ryhmäkeskusteluiden luonteesta liittyvän myös ryhmähaastatteluihin, sillä haastateltavat voivat vastata haastattelukysymyksiin hyvinkin keskustelunomaisesti. Myös Hirsijärvi ja Hurme (2008, 61) pitävät ryhmähaastattelua keskusteluna, jossa osallistujat voivat kommentoida spontaanisti, tehdä erilaisia huomioita ja siten tuottaa monipuolista tietoa.

Pietilän mukaan ryhmäkeskusteluissa on mahdollista tutkia, millaisia ajatuksia ryhmän keskuudessa esitetään sekä miten ryhmän keskuudessa tuotetaan yhdessä erilaisia käsityksiä tutkittavasta aiheesta. Olennainen piirre ryhmäkeskusteluissa on keskusteluun osallistujien välinen vuorovaikutus. Pietilä toteaa, että yhteinen tiedon tuottamisen prosessi on tärkeä osa

ryhmäkeskusteluita, mutta keskustelut eivät välttämättä johda yksimielisyyteen osallistujien kesken. Ryhmäkeskustelut ovatkin mahdollisuus tuoda aiheeseen erilaisia näkökulmia ja argumentaatioita, mikä voi rikastuttaa tutkimuksen aineistoa. (Pietilä 2017, 90.)

Ryhmähaastatteluun liittyy kuitenkin myös mahdollisia haasteita. Haastattelussa voi käydä esimerkiksi siten, että vain muutama osallistuja keskustelee aiheesta paljon ja dominoivasti, kun taas osa voi olla sanomatta hyvin vähän tai mitään aiheesta. Tällöin haastattelijan merkitys keskustelun johdattelijana ja puheenvuorojen jakajana korostuu. Haastattelija voi esimerkiksi kysyä hiljaisemmalta keskustelijalta, mitä mieltä hän on asiasta. Ryhmähaastattelussa voi myös käydä siten, että keskustelu on kovin varovaista tai yksipuolista. Myös tällöin haastattelijan rooli korostuu, ja haastattelijan tulee auttaa osallistujia etenemään keskustelussa. (Pietilä 2017, 91–92.) Haastattelijan rooli moderaattorina korostuu haastattelutilanteessa muun muassa puheen mahdollistajana (Valtonen 2005, 191).

Valitsin ryhmähaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, sillä uskoin saavani ryhmähaastatteluiden kautta monipuolista keskustelua ja mahdollisesti toisistaan poikkeavia näkemyksiä aiheeseen liittyen. Toisaalta arvelin, että sosiaalityöntekijöiden näkemykset tutkittavasta aiheesta ovat pitkälti yhteneväisiä keskenään.

Toisin kuin ryhmähaastattelussa, yksilöhaastattelussa on nimensä mukaisesti vain kaksi osallistujaa; haastattelija ja haastateltava. Yksilöhaastattelu sopii haastattelumenetelmäksi erityisesti silloin, jos tutkimusaihe on sensitiivinen, ja turvallisen sekä luottamuksellisen ilmapiirin luominen on erityisen tärkeää haastattelutilanteessa. Lisäksi jos tutkimus on elämänterrallinen, yksilöhaastattelu on sopivin haastattelumenetelmä. Yksilöhaastattelun yhtenä etuna on se, että haastattelija voi helposti johdattaa keskustelua tiettyyn ja mielekkääseen suuntaan tutkimuskysymyksen kannalta. (Brinkmann 2013, 27.)

Tutkimusaiheena vaikeasti asetettavat voidaan käsittää olevan sensitiivinen aihe, erityisesti jos tutkimuksessa haastateltaisiin niitä ihmisiä, jotka edustavat kyseistä ryhmää. Olen kuitenkin ottanut tutkimuksessani tarkastelunkohteeksi sosiaalityöntekijöiden näkemykset vaikeasti asetettavien asiakkaiden sosiaalisesta tuesta. Väitän, että asiantuntijoiden haastatteleminen ei vaadi samanlaista sensitiivisyyttä kuin jos haastattelisin asiakkaita, sillä asia koskee asiakkaita henkilökohtaisesti ja työntekijöitä ammatillisesti. Toisin sanoen yksilöhaastattelun toteuttaminen tutkimusaiheeni kannalta ei ollut välttämätön esimerkiksi sensitiivisyyden

vuoksi. Yksilöhaastattelun järjestäminen ryhmähaastatteluiden ohella oli mielestäni oikea ratkaisu, sillä sain kattavamman aineiston, ja haastateltava antoi erilaisia näkökulmia, joita en saanut ryhmähaastatteluissa.

Pietilä (2010) esittää kriittistä pohdintaa ryhmä- ja yksilöhaastattelun yhtäaikaista käyttämisestä kohtaan. Pietilän mukaan tutkijan tulisi huomioida näiden kahden aineistotyyppien väliset eroavaisuudet, mutta toisaalta nähdä niiden mahdollisuudet toistensa täydentäjinä tutkimusaineistossa.

Ryhmähaastattelu ja yksilöhaastattelu poikkeavat toisistaan suurimmalta osin erilaisen vuorovaikutuksen vuoksi. Yksilöhaastattelussa on Pietilän mukaan keskeistä se, että haastattelu kohdistuu haastateltavan henkilökohtaisiin käsityksiin ja näkemyksiin, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen. Lisäksi haastattelijan rooli kysymysten esittäjänä ja vuorovaikutuksen ohjaajana ja säätelijänä on olennainen. Koska ryhmähaastattelussa on useampi osallistuja, heidän tulee pyrkiä muodostamaan kollektiivisesti jaettua ymmärrystä jokaisen osallistujan henkilökohtaisista käsityksistä ja kokemuksista, jonka vuoksi osallistujat joutuvat käymään neuvottelua ja vertailemaan keskenään toisista poikkeavia näkemyksiä ja mielipiteitä. (Pietilä 2010, 181.)

Kun yksilöhaastattelussa haastateltava kohdistaa vastauksensa ja puheensa ainoastaan haastattelijalle, ryhmähaastattelussa osallistujat osoittavat puheensa myös muille osallistujille. Tällöin osallistujat voivat esimerkiksi vastustaa toistensa näkökulmia tai kysyä toisiltaan tarkentavia kysymyksiä. (Pietilä 2010, 182.) Verrattuna yksilöhaastatteluun, ryhmähaastattelu voikin olla ”eläväisempää” (Brinkmann 2013, 27).

Kuten mainitsin aiemmin, syyni valita ryhmähaastattelu pääasialliseksi aineistonkeruumenetelmäksi oli monipuolisen keskustelun synnyttäminen ja eri näkökulmien kerryttäminen tutkimusaiheeseen liittyen. Ryhmähaastattelut olivatkin eläväisiä; jokainen haastateltava osallistui ryhmässä käytyyn keskusteluun, ja haastateltavat kommentoivat toistensa puheenvuoroja. Toisaalta koen, että yksilöhaastattelu oli myös omalla tavallaan elävää, ja pysyimme haastateltavan kanssa yhdessä muodostamaan monipuolista keskustelua. Yhdistämällä ryhmähaastattelut ja yksilöhaastattelun tutkimuksen aineistokeruumenetelmiksi, on mahdollista saada monipuolista tietoa tutkimusaiheesta ja myös vertailla haastatteluissa esiin nousseita asioita (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sekä ryhmähaastattelut että

yksilöhaastattelut antoivat paljon erilaisia ja myös samanlaisia näkemyksiä vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaaliseen tukeen aikuissosiaalityössä. Molempien menetelmien yhtäaikainen käyttö teki tutkimuksen aineistosta kattavamman ja monipuolisemman.

4.4 Teoriaohjaava analyysi

Analysoin keräämäni aineiston sisällönanalyysillä. Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat sisällönanalyysin olevan perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaisia tutkimuksia. Erityisesti sisällönanalyysia käytetään Tuomen ja Sarajärven mukaan laadullisissa tutkimuksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78.) Sisällönanalyysin avulla tutkija syventää ymmärrystään tutkimusaiheesta, ja tutkijan on mahdollista saada uusia oivalluksia tutkimustaan varten (Krippendorff 2013, 24).

Sisällönanalyysin avulla voidaan laajasti määriteltynä analysoida dokumentteja objektiivisesti ja järjestelmällisesti. Tavoitteena on, että sisällönanalyysin avulla kuvataan sanallisesti dokumenttien sisältöä. Lisäksi sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiseen ja ymmärrettävään muotoon kadottamatta kuitenkaan aineiston sisältämää tietoa. Tuomen ja Sarajärven mukaan sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen erilaiseen suuntaukseen: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjajaan sisällönanalyysin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80–91.) Nämä suuntaukset ovat keinoja koodata tutkimusaineistoa (Silvasti 2015, 39). Analysoin tutkimukseni aineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Kuten nimestä voi päätellä, teoriaohjaava sisällönanalyysin lähtökohtana on jokin tietty teoria tai malli, joka ohjaa analyysia. Toisin kuin teorialähtöisessä analyysissä, teoriaohjaava analyysi ei perustu suoraan tiettyyn teoriaan. Voidaan väittää, että teoriaohjaava sisällönanalyysi sijoittuu aineistolähtöisen ja teorialähtöisen sisällönanalyysin välimaastoon. Analyysin voi aloittaa aineistolähtöisesti, mutta analyysin edetessä tietty teoria alkaa enemmän ohjata analyysia. Tuomen ja Sarajärven mukaan tutkimuksen teoreettisessa osiossa esitellään esimerkiksi kategoriat, joihin tutkimuksen aineisto suhteutetaan. (Silvasti 2015, 40, 44; Tuomi & Sarajärvi 2018, 81.) Tässä tutkimuksessa olen esitellyt sosiaalisen tuen teoriaa ja muotoja, ja olen analyysissä tarkastellut aineistoa juuri tämän teorian ja muotojen kautta. Sosiaalisesta tuesta ja sen muodoista tehdyt tutkimukset ja teoretisoinnit ovat siis ohjanneet tutkimuksen tekoa, ja olen tehnyt analyysin niiden pohjalta.

Kuten jokaisessa laadullisen tutkimuksen analyysissä, aineisto ensin hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja lopulta kootaan uusi looginen kokonaisuus yhteen. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä ensimmäinen vaihe on muodostaa analyysirunko. Analyysirungon sisälle muodostetaan eri kategorioita tai luokituksia aineistosta. Kategorioiden ja luokitusten muodostus tehdään aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Ensin aineisto redusoidaan, eli aineistosta etsitään tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia ilmaisuja. Tämän jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään, jolloin aineistosta etsitään ilmauksia ja käsitteitä, jotka kuvaavat samaa ilmiötä, ja näistä muodostetaan omat alaluokat. Analyysin edetessä alaluokkia yhdistetään yläluokiksi, ja yläluokkia päälukiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91–95.) Tässä tutkimuksessa olen jaotellut vaikeasti asutettavien aikuissosiaalityön asiakkaiden sosiaalisen tuen muodot *emotionaaliseen, aineelliseen, tiedolliseen ja toiminnalliseen tukeen*.

Taulukko 1 kuvaa analyysiprosessia. Aloitin analyysiprosessin tutustumalla keräämääni aineistoon. Aloitin analysoinnin vasta puoli vuotta aineiston keräämisen jälkeen, joten olin jonkin verran unohtanut, mitä keskustelimme haastatteluiden aikana. Tutustuttuani aineistoon paremmin, aloin merkitä tutkimustehtävän kannalta olennaisia lauseita ja sanoja. Merkitsin olennaiset lauseet ja sanat käyttämällä Microsoft Wordissa olevaa tekstin korostusväriä. Valikoin siis aineistosta ne osat, jotka olivat tutkimustehtävän näkökulmasta olennaisimmat (ks. esim. Silvasti 2015, 37).

Valikoituani jokaisesta haastattelusta merkityksellisimmät lauseet ja sanat, yhdistin ne samaan Word -tiedostoon. Tämän jälkeen pelkistin keräämäni lauseet, eli ilmaukset, jonka jälkeen aloin etsiä ilmauksista säännönmukaisuuksia (ks. esim. Silvasti 2015, 37). Aloin yhdistellä näitä ilmauksia sosiaalisen tuen muotojen ominaisuuksien perusteella. Lopulta ryhmittelin nämä ominaisuudet sosiaalisen tuen muotoihin, jotka ovat analyysin yläluokat.

Olen sisällyttänyt tutkimustulosten raportointiin paljon aineistoesimerkkejä sitaattien muodossa. Sitaattien käyttö kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi toimia ikään kuin todistusaineistona; sitaatteja voidaan käyttää perustelemaan aineistosta tehtyjä tulkintoja. Sitaatit auttavat myös elävöittämään tutkimustekstiä, ja ne voivat tuoda lukijalle lähemmäksi haastateltavien todellisuutta. (Silvasti 2015, 46–47.)

<i>Alkuperäinen ilmaus</i>	<i>Pelkistetty ilmaus</i>	<i>Sosiaalisen tuen ominaisuus</i>	<i>Sosiaalisen tuen muoto</i>
<i>"...mutta varmaan se meidän puhe perustuu <u>positiivisuuteen</u> ja <u>ratkasukeskeisyyteen</u> ja siihen, että <u>uskoo</u>, että <u>selviää</u> tästä vaiheesta."</i>	Keskusteleminen, uskon luominen	Empatian osoittaminen, kannustaminen	Emotionaalinen tuki
<i>"...ehkäsevällä <u>toimeentulotuella</u> voidaan tehdä <u>korjaavia toimenpiteitä</u>, osittain"</i>	Harkinnanvaraisen toimeentulotuen myöntäminen vuokratiloihin	Taloudellinen apu	Aineellinen tuki
<i>"No <u>puhe</u> on tietenkin se yks - - Ja sit <u>ohjaus</u> ja <u>neuvonta</u>..."</i>	Ohjaus, neuvonta	Neuvominen, opastaminen	Tiedollinen tuki
<i>"Katotaan, että pysyykö asiakas itse hoidaan, vastaako hän itse asioiden hoidosta, vai tarvitaanko jotain välitystiliä..."</i>	Välitystilipalvelun myöntäminen	Palvelujen tarjoaminen ja myöntäminen	Toiminnallinen tuki

Taulukko 1. Tutkimuksen teoriaohjaava sisällönanalyysi.

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Etiikalla ja eettisyydellä on keskeinen rooli tutkimusprosessissa. Vaikka tutkija päättääkin itsenäisesti, millaisia eettisiä ratkaisuja hän tekee tutkimusprosessin aikana, tiedeyhteisö asettaa tiettyjä periaatteita tutkimusetiikan noudattamiselle (Kuula 2011, 20). Tarkastelen seuraavaksi niitä eettisiä ratkaisuja, joita olen tehnyt tutkimusprosessin aikana ja peilaan

niitä tiedemaailmassa yleisesti hyväksytyihin tutkimuseettisiin linjauksiin. Kohdistan erityisesti huomiota aineiston hankintaan ja sen käsittelyyn liittyviin tutkimuseettisiin ratkaisuihin.

Ihmisten ja ihmisarvon kunnioittaminen on keskeinen eettinen lähtökohta ihmistieteissä. Arja Kuula (2011, 44–47) on jakanut ihmisarvon kunnioittamista ilmaisevat normit kolmeen eri osa-alueeseen: itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, henkisen ja fyysisen vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyden kunnioittamiseen ja suojelemiseen.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen liittyy Kuulan mukaan ihmisen valinta päättää, haluaako hän osallistua tutkimukseen. Lisäksi tutkijan tulee kertoa osallistujalle riittävästi tietoa tutkimuksesta. (Kuula 2011, 45.) Rekrytoidessani kuntien sosiaalityöntekijöitä osallistumaan tutkimukseeni, kerroin heille, että tutkimukseeni osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Sosiaalityöntekijät saivat siis itse päättää, osallistuvatko he yksilöhaastatteluun tai ryhmäkeskusteluihin. Lisäksi ilmoitin haastateltaville, että he voivat halutessaan olla vastamatta tiettyihin kysymyksiin tai lopettaa tutkimukseen osallistumisen missä vaiheessa tahansa niin halutessaan (Hyvärinen ym. 2017, 357). Samalla kerroin heille perustiedot tutkimuksesta; mikä tutkimusaihe on, miten kerään aineiston ja mikä on haastatteluiden arvioitu kesto aika.

Ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ohella ihmisarvon kunnioittamista ilmentäviin normeihin lukeutuu Kuulan mukaan henkisen ja fyysisen vahingon välttäminen. Kuula toteaa haastateltavien kunnioittamisen vuorovaikutustilanteessa olevan keskeinen keino välttää henkisen vahingon tuottamisen haastateltaville (Kuula 2011, 46). Tutkimukseeni haastattelut eivät tuottaneet fyysistä vahinkoa haastateltaville, ja kohtasin jokaisen haastateltavan kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti.

Kuula määrittelee kolmanneksi ihmisarvoa kunnioittamista ilmentäväksi normiksi ihmisen yksityisyyden suojelemisen ja kunnioittamisen. Tutkimukseen osallistuvien ihmisten tulee saada itse päättää, mitä tietoja he antavat tutkijan käyttöön, ja tutkijan täytyy huolehtia, ettei yksittäistä ihmistä pystytä tunnistamaan tutkimuksesta. (Kuula 2011, 46.) Pysin luomaan haastattelutilanteessa avoimen ja luotettavan ilmapiirin, enkä painostanut haastateltavia vastaamaan kysymyksiini. Koska haastateltavat olivat sosiaalityöntekijöitä ja he puhuivat työhönsä liittyvästä aiheesta eikä henkilökohtaisista asioistaan, kysymyksiin vastaaminen oli heille varmasti helpompaa, kuin jos olisin haastatellut aikuissosiaalityön asiakkaita.

Otin tutkimusta tehdessäni huomioon myös henkilötietoihin ja aineiston käsittelyyn liittyvät eettiset kysymykset. Hyvärisen ja kollegoiden (2017) mukaan aineistossa esiin nousseita yksittäisiin ihmisiin liittyviä tietoja ja aineistoa yleisesti ei tule luovuttaa ulkopuolisille ihmisille. Lisäksi haastatteluihin osallistuvia henkilöitä on syytä informoida tutkimusaineiston käsittelemiseen liittyvistä seikoista – muun muassa siitä, että tutkimusaineisto tullaan hävittämään tutkimuksen toteuttamisen jälkeen. On myös tärkeää, että aineisto ei sisällä suoria tunnisteita tai epäsuoria tunnisteita, joista voitaisiin tunnistaa tutkimukseen osallistuvat henkilöt. Haastattelut tulee siis anonymisoida, jotta tutkimus on eettisesti kestävä. (Hyvärinen ym. 2017, 359–360.) Pidin huolen, että ulkopuoliset ihmiset eivät päässeet käsiksi haastatteluiden nauhoituksiin tai muihin tietoihin (esimerkiksi sähköpostiviesteihin), joista voisi saada selville tutkimukseen osallistuneiden ihmisten henkilöllisyydet. Ilmoitin myös tutkimukseen osallistuville henkilöille, että tulen hävittämään nauhoitukset litteroimisen jälkeen. Olen anonymisoinut haastattelut siten, että en ole tuonut tutkimuksessa tarkasti esiin, missä kaupungeissa olen toteuttanut ryhmäkeskustelut ja yksilöhaastattelun, jotta haastateltavia ei kyetä tunnistamaan. Jos haastateltava mainitsi haastattelussa esimerkiksi kunnan nimen tai jonkin helposti kuntaan yhdistettävän palvelun nimen, olen muuttanut nimet tunnistamattomaksi.

Eettisesti kestävä tutkimus tulee myös noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä, jotka Tutkimuseettinen neuvottelukunta on määritellyt Suomessa. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin lukeutuvat muun muassa rehellisyys ja tarkkuus tutkimusta tehdessä, eettisesti kestävien tiedonhankinnan menetelmien käyttö, asianmukainen viittaus muihin tutkimuksiin sekä tarvittavien tutkimuslupien hankinta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Olen noudattanut hyviä tieteellisiä käytäntöjä tutkimusta tehdessä olemalla rehellinen tutkimuksen raportoinnissa, käyttämällä eettisesti kestäviä menetelmiä tiedon hankinnassa ja viittaamalla oikeaoppisesti muihin tutkimuksiin. Lisäksi hankin tutkimusluvan niiltä kunnilta, jotka sitä vaativat. Olen tutkimuksessani noudattanut myös Jyväskylän yliopiston eettisiä periaatteita, jotka osaltaan noudattavat Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia tutkimuseettisiä ohjeita (Jyväskylän yliopisto 2012).

Anneli Pohjolan (2003,129) mukaan tutkimuksen eettisyyteen sisältyy tutkijan pohdinta siitä, millaisia ratkaisuja hän tekee tutkimusprosessien eri vaiheissa sekä miten nämä ratkaisut vaikuttavat siihen todellisuuskuvaan, jota tutkimus on luomassa. Pohdin paljon eettisestä

näkökulmasta niitä metodologisia valintoja, joita tein tutkimusprosessini aikana. Esimerkiksi valitessani aineistonkeruutapaa pohdin runsaasti sitä, haastattelenko asiakkaita vai sosiaalityöntekijöitä. Tutkimuksessani luoma todellisuudenkuvaa vaikeasti asutettavien asiakkaiden saamasta sosiaalisesta tuesta voisi olla hyvinkin erilainen, jos olisin haastatellut kyseiseen asiakasryhmään kuuluvia henkilöitä. Tutkimustulokset voisivatkin olla hyvin erilaiset, jos olisin haastatellut asiakkaita tutkimusta varten. Vaikka olen rajannut tutkimukseni koskemaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaaliseen tukeen, myös asiakkaiden kokemusten tutkiminen olisi erittäin tärkeää. Vaikeasti asutettavien asiakkaiden omia kokemuksia sosiaalisesta tuesta olisikin tarpeellista tutkia tulevaisuudessa enemmän. Koen, että koko tutkimusprosessin läpi toteutunut eettinen pohdinta on osaltaan varmistanut sen, että tutkimukseni on eettisesti kestävä.

5 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN ANTAMA SOSIAALINEN TUKI VAIKEASTI ASUTETTAVILLE ASIAKKAILLE

5.1 Emotionaalinen tuki

Haastattelemiani aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijät toivat esille haastatteluissa erilaisia emotionaalista tuen ominaisuuksia, joita he tarjoavat vaikeasti asutettaville asiakkaille. Emotionaaliseen tukeen sisältyvät asiakkaiden kuunteleminen sekä uskon ja toivon luominen. Lisäksi yhdistän emotionaaliseen tukeen vaikeasti asutettavan asiakkaan puolelle asettumisen ja asiakkaan puolesta puhujana toimimisen. Koen, että kyseessä on sosiaalisen tuen muodoista emotionaalisen tuen muoto, sillä sosiaalityöntekijät osoittavat siten empatiaa sekä arvostusta asiakkaan tilannetta kohtaan. Myös Arja Jokisen (2008, 118) haastattelemat aikuissosiaalityössä työskentelevät sosiaalityöntekijät liittivät asiakkaille annettavaan tukeen asiakkaan puolelle asettumisen ja heikossa asemassa olevien ihmisten asioiden ajamisen. Seuraavassa sitaatissa sosiaalityöntekijät kuvaavat vaikeasti asutettaville asiakkaille antamaansa emotionaalista tukea.

”Äärettömän tärkeää on se, että se asiakas tulee kuulluksi.” (Kunta 2)

”Kun se ihminen tulee siitä kertomaan, niin hyvin pitkälti siinä menee aikaa, kun hän kertoo siitä tilanteesta, ennen kuin päästään siihen varsinaiseen hoitamiseen ja kartoittamiseen...että se on se toinen, että se oikeasti se hätä kuullaan ja siihen tartutaan.” (Kunta 2)

”Mä pidän siitä, tai siis tässä työssä kauhean merkittävänä seurata asiakkaan tilannetta, ei pelkästään seurata vaan kannatellaan ja tsekataan. Että on näitä myöhempää soittoja, että miten on mennyt. Tällaiset kuulemiset ja kyselemiset, että mitä siellä on tapahtunut.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Työskennellessä vaikeasti asutettavien asiakkaiden kanssa, sosiaalityöntekijät kokivat erityisen tärkeänä sen, että asiakasta kuunnellaan ja, että asiakas tuntee tulevaisuutta kuulluksi. Toisessa sitaatissa sosiaalityöntekijä kuvailee vaikeasti asutettavan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän mahdollista ensi kohtaamista. Asiakkaat useimmiten kertovat tilanteestaan jopa

hyvinkin kattavasti. Esimerkiksi jos asiakas on saanut hädän, hän saattaa kertoa kattavasti niistä syistä, jotka johtivat häätöön sekä yleisesti hänen elämästään. Keskeistä sosiaalityöntekijän mielestä on se, että asiakkaan puhetta kuunnellaan ja hänen hätänsä otetaan tosissaan, ennen kuin aletaan pohtia jatkossuunnitelmia. Keskeisenä pidettiin myös sitä, että asiakkaalta kysellään myös myöhemmin kuulumisia ja tarkistetaan, mikä hänen sen hetkinen tilanteensa on. Viimeisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kuvaa tämän olevan asiakkaan *kannattelemista*. Asiakkaan kuuntelemisen tärkeys ei siis rajoitu vain työskentelyn alkuvaiheeseen, vaan sitä jatketaan koko asiakkuuden aikana. Asiakkaan kuunteleminen voidaan käsitellä olevan myös keino vahvistaa asiakkaiden osallisuutta (ks. esim. Niemi 2013, 52). Emotionaalisen tuen tarjoaminen kuuntelemisen muodossa on hyvin yleistä myös muissa sosiaalista tukea käsittelevissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Kylmänen (2014, 54) liitti myös kuuntelemisen emotionaalisen tuen sisältöihin pro gradu -tutkielmansa tuloksissa.

Asunnottomat ihmiset, joita voidaan kuvata vaikeasti asutettaviksi, voivat helposti menettää toivonsa ja uskonsa siihen, että he saavat asunnon, jossa he voivat asua pitkään. Uskon ja toivon luominen onkin tällöin erityisen tärkeää emotionaalista tukea, joita sosiaalityöntekijät voivat tarjota asiakkaille. Kuuntelemisen ohella sosiaalityöntekijät tarjoavat asiakkaille emotionaalisenä tukena myös uskon ja toivon vahvistamista.

”Uskon luomista ja toivon...” (Kunta 2)

”Mutta varmaan se meidän puhe perustuu positiivisuuteen ja ratkaisukeskeisyyteen ja siihen, että uskoo, että selviää tästä vaiheesta.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Ymmärrän asiakkaiden uskon ja toivon luomisen olevan sosiaalityössä olennaista työskentelyn tavoitteellisuuden vuoksi. Sosiaalityö voidaan käsittää olevan muutostyötä, jonka tarkoituksena on olla kannustavaa ja asiakasta aktivoivaa (Jokinen & Juhila 2008, 283). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalityöntekijät pyrkivät kannustamaan asiakasta luomalla häneen uskoa ja toivoa, että hänen nykyinen haastava elämäntilanne tulee muuttumaan parempaan. Kuten kunnan 1 sosiaalityöntekijä kuvaa viimeisessä tilanteessa, uskon ja toivon luominen tapahtuu positiivisen ja ratkaisukeskeisen puheen kautta.

”Ja sitten se, että niistä asioista pidetään ääntä. Että eihän noita yhteiskunnan päättäjiä... jos ei kukaan näitä yhteiskunnan huono-osasten tai asunnottomien tai kenen tahansa asioita nosta esille.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Yllä olevassa sitaatissa kunnan 1 sosiaalityöntekijä korostaa sosiaalityöntekijöiden roolia huono-osaisten – tässä tapauksessa vaikeasti asutettavien – asioiden esiin nostamista julkiseen keskusteluun. Tämä tulos on yhteneväinen Zufferey (2008, 368) tutkimustuloksen kanssa, jonka mukaan sosiaalityöntekijät painottivat omaa rooliaan asunnottomien puolestapuhujina sekä poliittisina vaikuttajina. Näen, että tällainen emotionaalinen tuki poikkeaa edellä kuvatuista emotionaalisen tuen ominaisuuksista, sillä tuki on kohdistettu asiakkaille niin sanotusti epäsuoraan. Tarkoitan tällä sitä, että sosiaalityöntekijät osoittavat tällaista emotionaalista tukea asiakkaille siten, että he toimivat asiakkaan äänenä ja puolestapuhujina ilman, että asiakas on välttämättä itse läsnä tilanteessa. Tällöin voidaan väittää, että sosiaalityöntekijät toteuttavat emotionaalista tukea rakenteellisen sosiaalityön kautta, jolla tarkoitetaan sosiaalisten ongelmien esiin tuomista ja välittämistä, tavoitteena ihmisten hyvinvoinnin edistäminen (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2017).

Emotionaaliseen tukeen liittyviä ominaisuuksia ei löytynyt kovinkaan paljoa aineistosta verrattuna muihin sosiaalisen tuen muotoihin. Onkin mielekästä pohtia, johtuuko emotionaalisen tuen esiintymisen vähyys aineistossa sosiaalityöntekijöiden viranomaisroolista. Esimerkiksi Kumpusalo (1991, 15) on väittänyt, että välttämätöntä emotionaalista tukea voivat antaa vain ihmisen perhe- ja lähiyhteisö.

5.2 Aineellinen tuki

”Ja sitten meillä on se taloudellinen tuki, vaikka se on rajattu.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Vaikeasti asutettavien asiakkaiden aineellinen tuki tiivistyi sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa harkinnanvaraisen, eli ehkäisevän ja täydentävän, toimeentulotuen myöntämiseen. Taloudellisen tuen eli aineellisen tuen antaminen on osa aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä (Krok 2008, 145). Toimeentulotuki onkin käsitetty olevan yksi näkyvimmistä sisällöistä aikuissosiaalityössä (Juhila 2008, 25). Toisaalta kuten ylemmässä sitaatissa sosiaalityöntekijä

kuvaa, asiakkaille annettava aineellinen tuki on rajattua, jolloin sen tarjoamisesta asiakkaalle ei ole takeita.

Sosiaalityöntekijät kertoivat haastatteluissa, että vaikeasti asutettavien asiakkaiden aineellisen tuen tarpeet johtuivat usein vuokratilastien synnystä.

*”Ja meillä se näkyy todella paljon, että asumisen ongelmat johtuvat vuokratilasteista.”
(Kunta 1, ryhmä 1)*

”Tietty välillä se... saadaan se asunto pelastettuaikin, että saadaan se häätö sitten estettyä - - Eli maksetaan sitten ehkäisevänä toimeentulotukena ne vuokratilastit.” (Kunta 1, ryhmä 2)

*”Ehkäisevällä toimeentulotuella voidaan tehdä korjaavia toimenpiteitä, osittain.”
(Kunta 3)*

Kunnassa 1 työskentelevä sosiaalityöntekijä toteaa ylimmässä sitaatissa vuokratilastien olevan yleinen syy heidän asiakkaiden asumisen ongelmiin. Asiakkaat jättävät vuokransa maksamatta, jolloin vuokranantajat joutuvat hakemaan häätöä. Joskus sosiaalityöntekijät voivat kuitenkin pelastaa ja turvata asiakkaan asumisen myöntämällä ehkäisevää toimeentulotukea vuokratilasteihin, kuten toinen kunnassa 1 työskentelevä sosiaalityöntekijä kuvaa toisessa sitaatissa. Myös kunnassa 3 työskentelevä sosiaalityöntekijä toteaa ehkäisevän toimeentulotuen olevan korjaava toimenpide, mutta vain osittain.

Perustoimeentulotuen siirryttyä Kelaan vuonna 2017, ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki jäivät kuntien sosiaalityön työvälineiksi. Toimeentulotukeen liittyvät ehdot ja oikeudet on asetettu toimeentulotukilaissa (1412/1997) Ehkäisevän toimeentulotuen tavoitteena on edistää ihmisen sosiaalista turvallisuutta, ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta (Laki toimeentulotuesta 1. 2 §). Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisperusteisiin luetellaan laissa muun muassa asumisen turvaaminen ja tuen saajan omatoimisen suoriutumisen edistäminen (Laki toimeentulotuesta 13. 2 §). Täydentävän toimeentulo-

tuen tarkoituksena on myöntää tukea erityismenoja, joita ovat erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat ja itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut kulut (Laki toimeentulotuesta 7 c 2 §).

Aineellisen tuen antaminen asiakkaille ehkäisevän toimeentulotuen muodossa ei kuitenkaan ollut kunnissa itsestäänselvyys. Sosiaalityöntekijät pohtivat haastatteluissa tilanteita, joissa ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen ei aina nähty oikeana ratkaisuna vaikeasti asutettavan asiakkaan tilanteeseen.

”Sekin tietty, että on tavallaan oppinut siihen, että sossu pelastaa. Että kun tässäkin kaupungissa on niitä asiakkaita, joilla ne rästit on maksettu... viisi, kuusi, seitsemänkin kertaan aikaisemmin, niin miksi he eivät olettaisi, että jatkossakin maksetaan...” (Kunta 1, ryhmä 2)

”Että missään nimessä ei lähdetä tukemaan tällaista selkeää laiminlyöntitilannetta.” (Kunta 3)

Haastatteluiden perusteella ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen asiakkaiden vuokratästeihin kohtasi kahdenlaista estettä: jos asiakkaille oltiin aiemmin myönnetty vuokratästeihin tai jos asiakkaat selkeästi laiminlöivät vuokranmaksun. Näissä tapauksissa sosiaalityöntekijöiden mukaan vuokratästeihin ei myönnetä ehkäisevää toimeentulotukea. Kyseiset tilanteet ovat yleisiä vaikeasti asutettavien asiakkaiden keskuudessa. Koska vaikeasti asutettavat asiakkaat ovat moniongelmaisia ja heikon toimintakyvyn omaavia, vuokranmaksuongelmat ovat heillä usein toistuvia. Tulkitsen ehkäisevän toimeentulotuen myöntämättä jättämisen liittyvän asiakkaiden omatoimisen suoriutumisen edistämiseen, joka mainitaan myös toimeentulotukilaisissa. Jos asiakkaalle myönnetään ehkäisevää toimeentulotukea toistuvasti vuokratästeihin, se ei edistä hänen omatoimista suoriutumista, eli taitoa maksaa pakolliset asumismenot.

Aineellisen tuen antaminen ehkäisevän toimeentulotuen avulla voidaan myös ymmärtää olevan sosiaalityöntekijöillä eräänlainen kontrollin ja vallan väline. Tuen ja kontrollin yhteen kietoutuminen on Jokisen (2008, 110) mukaan erittäin yleistä sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijät ovat viranomaisia, joiden harjoittama kontrolli ja jopa pakkotoimet ulottuvat asiakkai-

den henkilökohtaiseen elämään. Toisaalta sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on auttaa asiakasta eettisten periaatteiden pohjalta. (Jokinen 2008, 110–112.) Sosiaalityöntekijät voivat kontrolloida aineellisen tuen antamista. Sosiaalityöntekijät voivat olla esimerkiksi myöntämättä ehkäisevää toimeentulotukea vuokratästeihin, jos asiakkaalle on jo aiemmin myönnetty. Tällöin sosiaalityöntekijöillä on valtaa tehdä päätös, etteivät he niin sanotusti pelasta asiakasta hädöltä maksamalla vuokratästejä pois.

Tästä näkökulmasta tarkasteltuna asiakkaat eivät välttämättä saa omasta mielestään positiivista sosiaalista tukea sosiaalityöntekijöiltä. Tutkimuskirjallisuudessa sosiaalinen tuki on nähty olevan pitkälti positiivista vuorovaikutusta ihmisten välillä (ks. esim. Hupcey 1998, 1231), joten onkin mielenkiintoista havaita kontrollin ja valtarakenteiden synnyttämä ero sosiaalityöntekijöiden antamassa sosiaalisessa tuessa vaikeasti asutettaville asiakkaille. Koska sosiaalityöntekijät ovat viranomaisia, asiakkaat eivät välttämättä koe saavansa positiivista sosiaalista tukea sosiaalityöntekijöiltä. Asiakkaat voivat kokea sosiaalityöntekijöiden antaman sosiaalisen tuen juuri kontrolloinnin ja vallan yrityksenä (ks. esim. Taylor 2011, 195). Lisäksi voidaan pohtia, kokevatko vaikeasti asutettavat asiakkaat saavansa riittämättömästi sosiaalista tukea, jos heille ei myönnetä ehkäisevää toimeentulotukea. Kuten Petteri Niemi (2013, 31) toteaa, valtarakenteet hallitsevat asiakkaan roolia palvelujärjestelmässä, ja valta voi joko mahdollistaa tai rajoittaa asiakkaan osallisuuden muotoja.

Joskus sosiaalityöntekijät tekivät myös niin sanotusti luovia ratkaisuja asiakkaiden vuokratästien maksamiseen.

”Ja on sellainen jollain lailla perusteltavissa se, että ei ole ihan tietten tahtoen vaan heittänyt rahaa menemään, niin... johonkin törsännyt, niin kyllä siinä yritetään säilyttää ne asunnot ensisijaisesti. Mutta joskus tehdään sellaisia sopimuksia, että asiakas maksaa jonkun osan ja ... sitten joku osa, että sitä omaa aktiivisuutta ja sitä sitoutumista sillä sitten.” (Kunta 2)

”Jos on näitäkin, jotka on vaikka työllistynyt sen jälkeen, kun nämä vuokratästelat on tulleet, niin onko sitten sosiaaliluotoksella mahdollista saada ne vuokratästelat ja ulosotot pois vai mikä ikinä.” (Kunta 3)

Ylemmässä sitaatissa kunnan 2 sosiaalityöntekijä kertoo, että kunnassa saatetaan joskus myöntää asiakkaille ehkäisevää toimeentulotukea vain osaan vuokratästeistä. Toisin sanoen sosiaalitoimi voi maksaa asiakkaiden vuokratästeistä jonkin osan, ja asiakas maksaa itse loput rästästä. Sosiaalityöntekijä perustelee tällaisen ratkaisun asiakkaan oman aktiivisuuden ja sitoutumisen lisäämisellä. Myös kunnassa 3 työskentelevä sosiaalityöntekijä esittää vuokratästien maksamiseen toisen vaihtoehdon, jos asiakas on työllistynyt: sosiaalisen luototuksen. Sosiaalinen luototus on palvelu, jota kunnat voivat tarjota asiakkaille, jotka eivät vähävaraisuutensa vuoksi voi saada muulla tavalla kohtuuehtoista luottoa. Sosiaalisen luototusta voidaan myöntää esimerkiksi velkakierteen katkaisemiseksi, asumisen turvaamiseksi ja sosiaalisesta kriisistä ylipääsemiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Katson näiden vastausten liittyvän sosiaalityössä usein käytyyn keskusteluun asiakkaiden vastuullistamisesta ja aktivoimisesta. Aktivointi liitetään sosiaalityössä erityisesti työllistymisen kysymyksiin. Työttömän tulee olla aktiivinen työvoimatoimenpiteiden näkökulmasta, tai muuten hän voi saada sanktioita (ks. esim. Toikko 2014, 170). Aktivoinnin ohella asiakkaiden vastuullistaminen on yleinen näkemys aikuissosiaalityössä, sillä aikuisen ihmisen käsitetään olevan vastuussa omasta elämästä ja omista valinnoista (ks. esim. Kotiranta 2008, 84). Tainio ja Kotiranta (2014, 192) ovat osaltaan pohtineet, onko aikuissosiaalityön tarkoituksena ihmisten huolenpito vai onko se vastuuttamisen, kontrolloinnin ja pakkoaktivoinnin väline.

Myöntämällä ehkäisevää toimeentulotukea vain osaan vuokratästeistä asiakasta vastuullistetaan maksamaan myös itse osan vuokratästeistä. Tämä voi lisätä asiakkaan aktiivisuutta ja edistää asiakkaan omatoimista suoriutumista, toimeentulotukilain hengen mukaisesti. Lisäksi sosiaalisen luototuksen myöntäminen *työllistyneelle* asiakkaalle voidaan käsittää toimivan ikään kuin palkintona; koska asiakas on työllistynyt – eli hän toimii vastuullisena ja aktiivisena kansalaisena – hänelle voidaan antaa sosiaalista luototusta, joka auttaa häntä maksamaan vuokratästä pois.

Asiakkaille annettava aineellinen tuki ei aineistossa rajautunut vain vuokratästien maksamiseen ehkäisevänä toimeentulotukena. Kunnassa 2 työskentelevä sosiaalityöntekijä kuvasi haastattelussa asiakkaan tuen tarvetta sen jälkeen, kun asiakas on saanut uuden kodin:

”Se tuki siinä, kun se asunnoton saa sen asunnon, niin kyllä se tarvitsee sitä apua ja tukea. Ei pelkästään siihen just, että ne tuet pyörii, vaan just se, että saa niitä huonekaluja ja saadaan siitä oman näköistä, että siitä tulee koti.” (Kunta 2)

Kuntien aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijät voivat myöntää harkinnanvaraista tukea – yleensä täydentävää toimeentulotukea – huonekaluihin. Kuten sosiaalityöntekijä haastatteluteksteissa toteaa, huonekalut tekevät asunnosta *kodin*. Saari (2015, 19) esittää, että ihmisellä on emotionaalinen suhde asuntoon silloin, kun asunto on *koti*. Sosiaalityöntekijöiden antama aineellinen tuki voikin tästä näkökulmasta tarkasteltuna edistää asiakkaan emotionaalisen suhteen muodostumista asuntoon.

Aineellisen avun antaminen vaikeasti asutettaville asiakkaille näyttäytyy aineistossa välineenä saavuttaa erilaisia tavoitteita. Lisäksi aineellisen tuki voidaan käsittää olevan eräänlainen kontrollin ja vallan keino, sillä sosiaalityöntekijät päättävät harkinnanvaraisen toimeentulotuen myöntämisestä ja usein asiakasta vastuullistetaan, jos hänelle myönnetään esimerkiksi ehkäisevää toimeentulotukea. Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisellä sosiaalityöntekijät tavoittelevat muun muassa asiakkaan hädän estämistä sekä asiakkaan omatoimisuuden suoriutumisen edistämistä. Täydentävän toimeentulotuen myöntäminen nähdään välineenä, jolla asiakas saa mahdollisuuden luoda saamastaan asunnosta kodin.

5.3 Tiedollinen tuki

Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissa runsaasti vaikeasti asutettavien asiakkaiden tarvetta tiedolliselle tuelle. Sosiaalista tukea käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa tiedolliseen tukeen sisällytetään neuvominen, ohjaaminen ja opastaminen (ks. esim. Vahtera & Uutela 1994, Wills & Shinar 2000 ja Kumpusalo 1991). Tiedollinen tuki lähestyy myös palveluohjauksen työtettä, joka Juhilan (2008, 24) mukaan käsittää neuvonnan, ohjauksen ja järjestämisen.

”Että sitten ihmiset tarvitsevat ihan siitä alkaen sitä apua, että he saisivat sen toimeentulon jostakin. Ja ne etuudet mitkä kuuluu.” (Kunta 2)

”Aika usein se on se tieto, että mistä hakee ja mitä, ja mistä saa ne asumis...vuokravakuudet ja kaikki ne asiointipuolet. Toisaalta kyllä he tietävät aika usein, mistä...mutta sellaista ohjeistusta ja yhdessä tekemistä.” (Kunta 1, ryhmä 2)

”Että jos on sairas, niin ei jaksa niitä byrokraatiakiemuroita siinä kohtaa, niin siinä tarvitaan meitäkin, vahvasti.” (Kunta 2)

Vaikeasti asutettavat asiakkaat elävät lähes poikkeuksetta erilaisten etuuksien varassa. Sosiaalityöntekijät puhuivat haastatteluissa eri etuuksien hakemisen haasteellisuudesta asiakkaiden näkökulmasta. Koska vaikeasti asutettavilla asiakkailla toimintakyky on usein heikentynyt huomattavasti, etuuksista tietäminen ja niiden hakeminen voi olla asiakkaille erittäin haastavaa. Kuten viimeisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kuvaa, etuuksien hakemiseen liittyy paljon byrokraattisia kiemuroita, joiden selvittämiseen asiakkaat tarvitsevat tukea. Asiakkaat eivät välttämättä tiedä, mihin kaikkiin etuuksiin he ovat oikeutettuja. Sosiaalityöntekijät kertoivat neuvovansa asiakkaita etuuksien, muun muassa asumiseen ja vuokravakuuteen liittyvien etuuksien, hakemisessa. Sosiaalityöntekijöiden voidaan katsoa pitävän huolen siitä, että asiakkaat saavat ne etuudet, mitkä heille kuuluvat. Toisessa sitaatissa sosiaalityöntekijä tuo esille *yhdessä tekemisen*. Tämän voin tulkita siten, että sosiaalityöntekijät eivät tee asiakkaan puolesta, vaan he pyrkivät aktivoimaan tai voimaannuttamaan asiakasta toimimaan myös itse. Yhdessä tekeminen voi myös olla asiakkaalle annettava osoitus siitä, että hän ei ole yksin ja, että hänelle on tukea tarjolla.

”Eli tietysti avustetaan asunnon hankinnassa, jos ihminen ei sitä kykene itse hankkimaan, jostain syystä ei itse saa kuten niitten maksuhäiriöitten takia.” (Kunta 2)

”Ja asunnon hankintaan liittyy sitten ihan konkreettisesti myös sen hakemuksen tekeminen.” (Kunta 2)

”Jos mulla on joku vinkki asiakkaalta kuullut, niin mä kerron sen eteenpäin, jos se on havaittu hyvä vinkki, että sieltä kannattaisi kattoo asuntoa.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Kuten etuuksien hakemisessa, myös asunnon hakemiseen liittyi yhdessä tekemistä ja opastamista. Vaikeasti asutettavien asiakkaiden on erityisiä vaikeuksia saada asuntoa, esimerkiksi aiempien vuokratilastien tai luottotietomerkitöiden vuoksi. Sosiaalityöntekijät kertoivat

neuvovansa ja auttavansa asiakkaita asunnon hakemisessa. Sosiaalityöntekijät tekivät asiakkaiden kanssa esimerkiksi asuntohakemuksia yhdessä ja ohjeistivat asiakkaita, mistä asuntoja kannattaa etsiä. Lisäksi sosiaalityöntekijät kertoivat olevan paljon yhteydessä ja tekevänä paljon yhteistyötä kuntien omistamien asunto-osakeyhtiöiden kanssa, jotta asiakkaat saisivat niiden kautta asunnon.

Vaikeasti asutettaville asiakkaille tarjottava tiedollinen tuki näyttäytyi hyvin käytännönläheisenä tukena. Esimerkiksi asuntohakemusten täyttäminen asiakkaan kanssa yhdessä on hyvin konkreettista tuen tarjoamista. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tiedollinen tuki voidaan käsittää olevan samankaltaista asumissosiaalisen työn kanssa. Käytännönläheinen työskentely onkin asumissosiaalisen työn kulmakiviä (Granfelt 2015, 11).

Kuten mainitsin luvun alussa, tiedollinen tuki voidaan käsittää olevan samankaltaista myös palveluohjauksen työtteen kanssa. Haastatteluiden perusteella voidaan väittää, että sosiaalityöntekijät toteuttavat palveluohjauksellista työtä opastamalla ja neuvomalla asiakkaita hakemaan heille kuuluvia etuuksia (ks. esim. Hänninen 2007, 14). Erilaisten etuuksien ja palveluiden kokonaisuutta voidaan kuvailla byrokraattisena palveluviidakkona, jolloin oikeanlaisten palveluiden ja etuuksien hakeminen on erittäin vaikeaa (ks. esim. Juhila 2008, 14). Sosiaalityöntekijöiden tarjoama tiedollinen tuki on arvokasta vaikeasti asutettaville asiakkaille, joilla ei ole samanlaisia taitoja toimia palveluviidakossa. Asiakkaiden näkökulmasta jo pelkästään tieto palveluiden saannin mahdollisuudesta voidaan käsittää olevan osa sosiaalista tukea (ks. esim. Taylor 2011, 190).

5.4. Toiminnallinen tuki

Vaikka aikuissosiaalityö voidaan käsittää olevan jo itsessään tarveharkintainen palvelu, aikuissosiaalityössä on eriytettyjä palveluita, joita asiakkaille tarjotaan (ks. esim. Juhila, 2008, 20). Haastatteleman sosiaalityöntekijät kertoivat vaikeasti asutettaville asiakkaille kohdennetuista palveluista, jotka olen analysoinnissa liittännyt Kumpusalon (1991,14) tavoin sosiaalisen tuen muodoista toiminnalliseen tukeen.

”Siinä näkee sitten sen, että jos ne (vuokrat) ei hoidu niin sitten se välitystili.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Vaikeasti asutettaville asiakkaille tarjotuista palvelusta korostui haastatteluissa erityisesti välitystili -palvelu, joka oli käytössä kaikissa tutkimukseen osallistuneista kunnista. Aikuis-sosiaalityön asiakkaalle voidaan perustaa välitystili asumisen turvaamiseksi. Välitystilin ideana on, että aikuissosiaalityö perustaa asiakkaan nimiin tilin, johon siirretään asiakkaan etuudet maksettavaksi. Välitystiliä hoitaa välitystilinhoitaja, joka maksaa asiakkaan välitystililtä pakolliset asumisen menot (esimerkiksi vuokran ja sähkölaskut) ja siirtää loppusumman asiakkaan omalle tilille käyttövaraksi. Päätöksen välitystilin perustamisesta tekee asiakkaan oma sosiaalityöntekijä. Koska vaikeasti asutettavien asiakkaiden asunnottomuus on usein toistuvaa, välitystili koettiin olevan keino varmistaa asiakkaiden vuokranmaksut ja siten ehkäistä toistuvaa asunnottomuutta. Useat haastateltavat kokivat välitystilin olevan pääosin hyödyllinen palvelu vaikeasti asutettaville asiakkaille. Eräs haastateltava korosti välitystilin hyötyä erityisesti väliaikaisena ratkaisuna.

”Mun mielestä välitystilikäytäntö sopii tällaisina puolivälin ratkaisuna henkilölle, jonka toimintakyky on esimerkiksi sairauden takia pysyvästi romahtanut... että ennen kun käynnistyy edunvalvonta ja niin pois päin.” (Kunta 3)

Kuten sosiaalityöntekijä toteaa, välitystili -palvelun tarkoitus on olla väliaikainen ratkaisu asiakkaiden asumisen turvaamiseksi. Sosiaalityöntekijä pitääkin välitystiliä hyvänä määräaikaaisena palveluna tilanteissa, jossa asiakkaan toimintakyky on ”romahtanut” ja asiakkaalle on haettu edunvalvontaa, mutta päätöstä ei ole vielä tehty. Sosiaalityöntekijä korostaakin sitaatissa edunvalvonnan ensisijaisuutta. Maistraatti tai tuomioistuimien voi määrätä edunvalvonnan ihmiselle, jos hän ei itse kykene hoitamaan taloudellisia asioitaan tai valvomaan omia etujaan esimerkiksi sairauden tai heikentyneen toimintakyvyn vuoksi (Maistraatit 2019). Eräs haastatteluihin osallistuneista sosiaalityöntekijöistä kuvasi välitystilin olevan ”kevyempi” vaihtoehto kuin edunvalvonta. Asiakkaiden on siis niin sanotusti helpompaa saada välitystili kuin edunvalvonta. Lisäksi välitystili on vapaaehtoinen palvelu, toisin kuin edunvalvonta, joka voidaan määrätä joissain tilanteissa ihmiselle ilman hänen omaa suostumusta.

Sosiaalityöntekijät tarkastelivat välitystili -palvelua runsaasti myös vuokranantajien kannalta. Välitystilillä nähtiin olevan ristiriitainen merkitys vuokranantajien kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmasta.

”Se on sitten varmaan se viimesijainen keino, että jos ei muuten sitä asuntoa irtoa, niin turvataan se asiakkaan vuokranmaksu sitten sitä kautta. Ainakin sillä saa vuokranantajat sitten tyytyväiseksi, kun voi sanoa, että kyllä se raha tulee tilille.” (Kunta 1, ryhmä 1)

”Jos sanoo, ett on välitystilillä, joka suurimmalle osalle meistä kertoo sen, että vuokra tulee varmasti maksettua, niin sitten osan korvissa kuulostaa siltä, että tämä ihminen ei osaa hoitaa mitään asioitaan, maksaako se vuokraa ja osaako se asua. Että sitten jossain kohtaa se on valttikortti, että voi sanoa, että on välitystilillä, ja sitten jossain se on se, mikä aiheuttaa epäluottamuksen.” (Kunta 2)

”Mutta sitten sellainen mitä joskus kuulee, että asuntotoimisto itse sanoo, että nyt täytyisi olla (välitystili) nii se ei ole sitten se...oikea tapa, koska se täytyy tilannekohtaisesti ratkaista.” (Kunta 1, ryhmä 1)

Ensimmäisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä liittää välitystilin viimesijaiseen keinoon, jolla asiakas voi saada asunnon. Sosiaalityöntekijän mukaan vuokranantajat ovat mielissään, että asiakkaalla on välitystili, koska vuokranmaksu voidaan siten varmistaa. Myös kunnan 2 sosiaalityöntekijä korostaa välitystilin olevan osalle vuokranantajista hyvä merkki siitä, että asiakas maksaa vuokran. Osalle vuokranantajista taas asiakkaan välitystili aiheuttaa epäluottamusta, jolloin vuokranantajat kyseenalaistavat asiakkaan asumiskyvyt. Toisaalta vuokranantajat saattavat myös itse ottaa esille välitystili -palvelun. Esimerkiksi viimeisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kuvaa tilanteen, jossa kunnan omistama asunto-osakeyhtiö voi asettaa asunnon saamiselle ehdon, että asiakkaalle perustetaan välitystili. Sosiaalityöntekijä toteaa tämän olevan väärä tapa, sillä välitystili on tilanne- ja yksilökohtainen palvelu.

Haastatteluiden perusteella on mielenkiintoista havaita, että vaikeasti asutettavalle asiakkaalle tarjottu toiminnallinen tuki esimerkiksi välitystili -palvelun muodossa vaikuttaa myös muihin osapuoliin – erityisesti vuokranantajiin. Sosiaalityölle onkin leimallista se, että sen piirissä on monia eri toimijoita, tiivistetysti lueteltuna asiakkaat, sosiaalityön ammattilaiset ja kansalaiset. Toimijoiden välillä on erilaisia eettisiä, moraalisia ja oikeudellisia suhteita, jotka väistämättä luovat hyvin mutkikkaita kokonaisuuksia. (Laitinen & Niskala 2013, 10.)

Kärjistetyksi voidaan todeta, että vuokranantajien pääasiallisena tavoitteena on saada taloudellista hyötyä vuokralaiselta, ja sosiaalityöntekijöillä ja vaikeasti asutettavilla asiakkailta tavoitteena on löytää sopivat palvelut ja tukimuodot asiakkaalle, jotta asiakkaan asuminen saadaan turvattua. Näiden eri toimijoiden näkemykset välitystili -palvelusta, sen tarkoituksesta ja tavoitteista voivatkin erota toisistaan. Eri näkemykset vaikuttavat väistämättä joko haitallisesti tai myönteisesti vaikeasti asutettavan asiakkaan tilanteeseen.

Välitystili -palvelun ohella osa sosiaalityöntekijöistä nosti esiin välivuokrauksen yhtenä palveluna, joka voidaan ottaa käyttöön vaikeasti asutettavien asiakkaiden kohdalla, joilla on erittäin vaikeaa saada vuokra-asuntoa. Välivuokraus -palvelu oli kaikissa muissa kunnissa käytössä, paitsi kunnassa 3. Välivuokrauksessa aikuissosiaalityö on vuokranantajan pääasiallinen vuokralainen, ja asiakas on aikuissosiaalityön alivuokralainen. Tällöin jos asiakkaan vuokranmaksu ei toteudu, vastuu vuokranmaksusta siirtyy aikuissosiaalityölle. Päätöksen välivuokrauksesta tekee asiakkaan sosiaalityöntekijä. Kuten välitystili -palvelun kohdalla, myös välivuokraus tiivistyi kolmen toimijan väliseen yhteistyöhön: asiakkaan, sosiaalitoimen ja vuokranantajan. Lisäksi myös välivuokraukseen liittyi ristiriitaisia lähestymistapoja vuokranantajan taholta.

”Kyllähän se näille, keillä on se vuokranmaksuhistoria vähän kyseenalainen, nousee aina useasti esiin...etenkin (kunnan omistamalta asunto-osaakeyhtiöllä) ... että miten olisi välivuokra.” (Kunta 1, ryhmä 1)

”Vaikka meidän puolesta on arvioitu se, että se henkilö hyötyisi ja henkilö itse haluaa. Mutta jos (vuokranantaja) itse haluaa, että ei missään nimessä, vaikka vuokran ottaja on aikuissosiaalityö. Tuntuu välillä aika hassulta...” (Kunta 1, ryhmä 2)

”Joo he sanovat, että ei sille henkilölle, ei mitään välivuokrausta.” (Kunta 1, ryhmä 2)

Voidaan väittää, että asiakkaalle tarjottava toiminnallinen tuki ei voi siis toteutua kolmannen osapuolen – eli vuokranantajan – kieltäytymisen vuoksi. Sosiaalityöntekijöillä ei ole siis taakeita siitä, että he voisivat tarjota vaikeasti asutettaville asiakkaille heidän näkökulmasta katsottuna tarpeellista toiminnallista tukea.

Toiminnalliseen tukeen liittyi välitystilin ja välivuokrauksen ohella myös muita palveluita. Sosiaalityöntekijöiden koordinoimana ja järjestäminä palveluina olivat erilaiset tukihenkilöpalvelut. Kahdessa kunnassa vaikeasti asutettaville asiakkaille tarjotaan tukihenkilöpalveluita, jotka ovat osa aikuissosiaalityön omaa palvelutarjontaa. Kunnassa 1 tukihenkilöpalvelut ovat ulkoistettuja.

”He (tiimiläiset) voivat lähteä viemään, saattamaan asiakasta jonnekin ja... heillä ei ole sillä tavoin saman tyyppinen toimenkuva, kuin on kodinhoidolla... että niillä on lääkitykset ja pystyy tekemään terveydenhuollon koulutuksen saaneena määrättyjä asioita siellä asiakkaan kotona, että ei tiimiläiset ole sellaisia...että he ovat nimenomaan sosiaalisen kuntoutuksen tulokulma siihen asiakastyöhön ja se on sidoksissa, tai sen pitää olla sidoksissa siihen meidän tehtyyn arvioon ja suunnitelmaan.” (Kunta 3)

”Sitten meillä on asumispalveluohjaaja, jonka kanssa sitten arjen tukea saatetaan usein aloitella. Joku on tällainen vaikka, että saa asunnon... tai sitten on siinä kiikun kaakun, pystyykö, nii sitten sieltä saa todella arvokasta tukea.” (Kunta 2)

”Tukihenkilö voidaan myöntää. Saadaan arjen asiat hallintaan, että se asuminen sujusi.” (Kunta 1, ryhmä 2)

Näen, että tukihenkilöpalvelut edustavat aineistossa selkeimmin asumissosiaalista työtä. Sosiaalityöntekijät tarjoavat vaikeasti asutettaville asiakkaille tukihenkilöä, joka voi auttaa asiakasta hyvin käytännöllisissä asioissa sen jälkeen, kun asiakas on saanut asunnon. Esimerkiksi kunnan 3 sosiaalityöntekijä kuvaa ylimmässä sitaatissa heillä työskentelevien ”tiimiläisten” työnkuvaa, jotka esimerkiksi jalkautuvat asiakkaiden kanssa eri palveluihin. Tämä kuvaa hyvin asumissosiaalisen työn sisältöä, jota Granfelt (2015, 17) on luonnehtinut, sillä käytännön asioissa auttaminen sekä jalkautuminen ovat Granfeltin mukaan osa asumissosiaalista työtä.

Myös kunnan 2 sosiaalityöntekijän kuvaus asumispalveluohjaajan työstä on yhteneväinen asumissosiaalisen työn kanssa. Asumispalveluohjaaja työskentelee kyseisen kunnan aikuissosiaalityössä sosiaaliohjaajana, ja sosiaalityöntekijät tekevät päätöksen asiakkaalle asumispalveluohjaajan palvelusta. Asumispalveluohjaaja tekee asiakkaiden kanssa hyvin

käytännönläheistä työtä; hän opastaa ja neuvoo asiakasta asumiseen liittyvissä asioissa. Kuten Granfelt (2015, 11) toteaa, asumissosiaalisen työn ideana on käytännönläheisyys sekä asiakkaan yksilökohtaiseen tuen tarpeeseen vastaaminen. Voidaan väittää, että sosiaalityöntekijöiden on haastavaa tarjota itse tällaista toiminnallista tukea vaikeasti asutettaville asiakkaille ison työmäärän ja rajallisten aikaresurssien vuoksi. Näen, että tarjoamalla erillisiä tukihenkilö -palveluita, sosiaalityöntekijät pystyvät ikään kuin delegoimaan toiminnallisen tuen tarjoamisen asiakkaille.

Sosiaalityöntekijät puhuivat haastatteluissa myös palveluista, joita heillä ei ole tarjota vaikeasti asutettaville asiakkaille, mutta jotka olisivat heidän mielestään tarpeellisia asiakkaille. Jokaisessa haastattelussa sosiaalityöntekijät nostivat esiin erityisesti hätämajoituksen puuttumisen kunnissa. Hätämajoitus koettiin erittäin tarpeellisena palveluna, ja sen puuttumista ihmeteltiin.

*”Mutta kriisiasumista tai hätämajoitusta meillä ei tällä hetkellä ole tällä alueella.”
(Kunta 2)*

”Olen kovasti pohtinut, ett ei ole tällaista yömajatyypistä.... Ja sitten myöskin on se, että voit tulla missä kunnossa tahansa... Että tällaisethan puuttuu täältä, joka on minulle aikamoinen mysteeri.” (Kunta 3)

”Sellainen yksi palvelu mikä vois olla tällainen majoitus tällaisille ihan...kadulle joutuville ihmisille, että he vois siellä sitten yöpyä ja siitä sitten eteenpäin...” (Kunta 1, ryhmä 2)

Hätämajoitus -palvelu on suunnattu ETHOS -luokittelun perusteella asiakkaille, jotka ovat katuasunnottomia. Viimeisessä sitaatissa voidaan tulkita sosiaalityöntekijän toteavan, että hätämajoitus tarjoaisi asiakkaille mahdollisuuden yöpyä, ja sen jälkeen voitaisiin suunnitella asiakkaan asumista eteenpäin. Hätämajoitus voisikin toimia eräänlaisena kriisipalveluna katuasunnottomille ihmisille. Kunnassa 3 työskentelevä sosiaalityöntekijä nostaa myös esille asiakkaiden päihteenkäytön, joka voi olla esteenä majoitukseen pääsulle. Vaikeasti asutettavat asiakkailla on usein päihdeongelma, joka on yksi syy heidän asuttamisen vaikeudelle. Kunnissa tulisi siis olla tarjolla majoitusmahdollisuus myös ihmisille, jotka käyttävät aktiivisesti päihkeitä.

Edellä käsitellyt palvelut edustavat sekä tukea että kontrollia vaikeasti asutettaville asiakkaille aikuissosiaalityössä. Sosiaalityöntekijät tarjoavat asiakkaalle toiminnallista tukea vaikeasti asutettaville asiakkaille palveluiden muodossa. Palvelut kuitenkin sisältävät samalla myös kontrollia. Esimerkiksi välitystili -palvelussa tuetaan vaikeasti asutettavien asiakkaiden asumista maksamalla pakolliset asumismenot sosiaalityöntekijän päätöksellä ja välitystilinhoitaja toimesta. Toisaalta välitystilin avulla samalla myös kontrolloidaan tietyllä tavalla asiakkaan taloudellista käyttäytymistä.

Toiminnalliseen tukeen liittyy vahvasti myös vallan ulottuvuus. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että niin sosiaalityöntekijät kuin vuokranantajat harjoittavat valtaa asiakkaaseen esimerkiksi joko mahdollistamalla tai estämällä mahdollisuuden välitystiliin tai välivuokraukseen. Asiakkaalla on valtaa kieltäytyä välitystilistä tai välivuokrauksesta, koska palvelut ovat vapaaehtoisia. Asiakkaalla ei kuitenkaan ole valtaa päättää, että hän saa kyseiset palvelut.

6 LOPUKSI

Aikuissosiaalityössä työskentelevät sosiaalityöntekijät kohtaavat usein vaikeasti asutettavia asiakkaita. Nämä asiakkaat kokevat lähes toistuvasti asunnottomuutta, ja heidän on erittäin haastavaa saada asuntoa muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmien tai luottotietojen menettämisen vuoksi. Tässä tutkimuksessa tutkin vaikeasti asutettavien aikuissosiaalityön asiakkaiden sosiaalisen tuen tarvetta ja tuen saamista sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluiden perusteella jaottelin sosiaalisen tuen muodot emotionaaliseen, aineelliseen, tiedolliseen sekä toiminnalliseen tukeen.

Tutkimustulosten perusteella voidaan väittää, että sosiaalityöntekijöiden viranomaisrooli vaikuttaa selvästi vaikeasti asutettavien asiakkaille annettavaan sosiaaliseen tukeen. Kumpusalo on esittänyt kuntatasolla annettavan tuen olevan epäsuoraa, kontrolloitua ja välillistä viranomaistyötä (Kumpusalo 1994, 14). Sosiaalityöntekijöiden antamaan sosiaaliseen tukeen liittyikin tuen ja kontrollin välinen jännite. Esimerkiksi vaikeasti asutettaville asiakkaille annettava aineellinen tuki ja toiminnallinen tuki, esimerkiksi välitystili -palvelu, sisältävät sekä tuen että kontrollin elementtejä. Voidaan väittää, että koska aikuissosiaalityössä työskentelevät sosiaalityöntekijät ovat viranomaisia, kontrollin ulottuvuus on väistämätöntä asiakkaille annettavassa tuessa.

Tuen ja kontrollin ohella myös vaikeasti asutettavien asiakkaiden aktivointi ja vastuullistaminen korostuivat tutkimustuloksissa, erityisesti aineellisen tuen antamisessa. Esimerkiksi ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen ainoastaan osaan asiakkaan vuokratilastoista on sosiaalityöntekijöiden keino vastuullistaa asiakasta myös itse maksamaan vuokratilastoja pois. Sosiaalityöntekijät myös pyrkivät aktivoimaan vaikeasti asutettavia asiakkaita esimerkiksi tekemällä asuntohakemuksia asiakkaan kanssa yhdessä, eikä asiakkaan puolesta. Myös vaikeasti asutettavien asiakkaiden aktivointi ja vastuullistaminen korostavat mielestäni viranomaisroolin merkitystä aikuissosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden työssä.

Viranomaisroolin vuoksi sosiaalityöntekijöiden antama sosiaalinen tuki voidaan myös käsitellä olevan hyvin yksisuuntaista eikä vastavuoroista, kuten sosiaalinen tuki ymmärretään

usein olevan (ks. esim. Hupcey 1998, 1235). Tutkimuksen tulokset voisivat olla täysin erilaiset, jos olisin haastatellut esimerkiksi kolmannella sektorilla työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä, joilla ei ole viranomaisen asemaa, tai asiakkaiden lähipiiriin kuuluvia ihmisiä. Näiden toimijoiden antama sosiaalinen tuki ei välttämättä sisältäisi samassa mittakaavassa kontrollia, valtaa ja vastuullistamista, kuin aikuissosiaalityössä työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä.

Sosiaalista tukea on tutkittu enemmän lähipiiriin, eli primaari- ja sekundaaritasojen, antamana sosiaalisena tukena verrattuna viranomaisten, eli tertiäritason antamaan sosiaaliseen tukeen (ks. Cassel 1976). Tutkimukseni nostaa siis esille vähän tutkitun aihepiiriin eli viranomaisten antaman sosiaalisen tuen. Toisaalta voidaan pohtia, onko vaikeasti asutettavien asiakkaiden edes mahdollista saada lähipiiriltään sosiaalista tukea. Jos asiakkaat saisivat lähipiiriltään tarpeeksi sosiaalista tukea, he eivät välttämättä silloin hakisi tukea aikuissosiaalityöstä. Kuten House ym. (1988, 314) toteaa, primaari-, sekundaari- ja tertiäritasot vaikuttavat toinen toisiinsa, esimerkiksi vahvistamalla toisiaan. Näiden eri tasojen antama sosiaalinen tuki ja niiden keskinäinen vertailu olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe tutkittaessa vaikeasti asutettaville asiakkaille kohdennettua sosiaalista tukea.

Vaikeasti asutettaville asiakkaille annettavasta sosiaalisen tuen muodoista emotionaalinen tuki ei näkynyt juurikaan sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Tämä on mielestäni mielenkiintoinen havainto, sillä oletin tutkimusprosessin alussa emotionaalisen tuen olevan jopa keskeisin ja yleisin sosiaalisen tuen muodoista, josta sosiaalityöntekijät keskustelisivat haastatteluissa. Emotionaaliseen tukeen liittämäni ominaisuudet kuten empaattisuus, asiakaslähttöisyys ja asiakkaan kuunteleminen ovat kuitenkin olennaisia eettisiä periaatteita sosiaalialalla (ks. esim. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2017, 15, 32). Pohdin tutkimustuloksissa emotionaalisen tuen vähäistä roolia juuri sosiaalityöntekijöiden viranomaisroolin kautta. Lisäksi voidaan pohtia, olisivatko toisenlaiset haastattelukysymykset nostaneet emotionaalisen tuen merkittävämmäksi sosiaalisen tuen muodoksi tässä tutkimuksessa.

Aikuissosiaalityöhön yhdistetään lähes poikkeuksetta toimeentulotuki, joka tässä tutkimuksessa oli osa aineellista tukea. Aineellinen tuki koettiin hyvänä keinona tehdä korjaavia toimenpiteitä, esimerkiksi estää häätö. Lisäksi aineellisen tuen avulla sosiaalityöntekijät tukivat

asiakkaita huonekalujen hankinnassa, joka osaltaan voidaan katsoa edistävän asunnon muuttamista kodiksi. Aineellinen tuki voidaan käsittää olevan kontrollin väline. Ennen haastatteluita oletin, että aineellinen tuki, eli toimeentulotuki, olisi ollut isommassa roolissa sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Yllätyksekseni sosiaalityöntekijät eivät korostaneet erityisemmin toimeentulotukea vaikeasti asutettaville annettavassa sosiaalisessa tuessa. Jokinen ja Juhila (2008, 7) ovat todenneet toimeentulotuen jakamisen painottumisen olevan vanhaa aikainen käsitys aikuissosiaalityössä tehtävästä sosiaalityöstä. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat osaltaan Jokisen ja Juhilan toteamusta, sillä sosiaalityöntekijät kuvasivat monia sosiaalisen tuen muotoja, kuin vain harkinnanvaraisen toimeentulotuen antamista.

Asumissosiaalinen työ ei tullut suoraan puheeksi sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa, mutta sosiaalityöntekijöiden kuvaukset antamastaan sosiaalisesta tuesta noudattivat pitkälti asumissosiaalisen työn periaatteita. Esimerkiksi sosiaalityöntekijät kertoivat antavansa vaikeasti asutettaville asiakkaille ohjausta ja neuvontaa asunnon hankkimiseen ja asumiseen liittyvissä asioissa sekä keskustelevansa asiakkaiden kanssa myös sensitiivisistä asioista. Haastatteluiden perusteella voidaankin väittää, että sosiaalityöntekijät ovat omaksuneet asumissosiaalisen työn periaatteet vaikeasti asutettavien asiakkaiden kanssa työskennellessään. Asumissosiaalista työtä olisi mielestäni tärkeää tutkia enemmän erityisesti vaikeasti asutettavien asiakkaiden näkökulmasta Suomessa, jotta työmenetelmää voitaisiin kehittää ja vakiinnuttaa osaksi asunnottomien parissa tehtävää työtä.

Tein tutkimuksessa tietoisien päätöksen, että haastattelen sosiaalityöntekijöitä ja tutkin vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaalista tukea heidän näkökulmastaan. Tulokset voisivat olla hyvinkin erilaiset, jos olisin haastatellut asiakkaita ja tutkinut aihetta heidän näkökulmastaan. Koen, että vaikeasti asutettavien asiakkaiden omia näkemyksiä ja kokemuksia olisi erittäin tarpeellista tutkia tulevaisuudessa, jotta myös heidän äänensä tulisi kuuluviin.

Pitkäaikaisasunnottomat ja vaikeasti asutettavien ihmisten ryhmä kohtaavat elämässään ja asunnon saamisessa monia haasteita. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vaikeasti asutettavat asiakkaat saavat sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta emotionaalista, aineellista, tiedollista ja toiminnallista tukea asioidessaan aikuissosiaalityössä. Tämä tutkimus on kuitenkin vain pintaraapaisu vaikeasti asutettavien ihmisten tilanteeseen. Onkin tärkeää, että vaikeasti asutettavien ihmisten ryhmää tutkitaan lisää ja erilaisista näkökulmista tarkasteltuna, jotta heidän tuentarpeita ja niihin vastaamista voitaisiin kehittää parempaan suuntaan.

KIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2018): Asunnottomat 2017. Saatavilla <[<http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)>](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192))>, luettu 10.9.2018.

Brinkmann, Svend (2013): Qualitative interviewing. Understanding qualitative research. Oxford: Oxford University press.

Busch-Geertsema, Volker (2013): Housing First Europe. Final Report. Saatavilla <[<https://www.habitat.hu/files/FinalReportHousingFirstEurope.pdf>](https://www.habitat.hu/files/FinalReportHousingFirstEurope.pdf)>, luettu 5.2.2019.

Cassel, John (1976): The Contribution of the Social Environment to Host Resistance. American Journal of Epidemiology 104(2), 107–122.

Chamberlain, Chris ja Guy Johnson (2001): The Debate About Homelessness. Australian Journal of Social Issues (Australian Council of Social Service) 2001: 36, 35–50.

Cornes, Michelle, Jill Manthorpe, Louise Joly ja Sue O'Halloran (2014): Reconciling recovery, personalisation and Housing First: integrating practice and outcome in the field of multiple exclusion homelessness. Health and Social Care in the Community 22(2), 134–143.

Eyrich-Carg, Karin M., Callahan O'Leary, Catina ja Linda B. Cottler (2008): Subjective versus objective definitions of Homelessness: Are there Differences in Risk Factors among Heavy-Drinking Women? Gender Issues 2008:25, 173–192.

FEANTSA (2019): ETHOS - European Typology on Homelessness and Housing Exclusion. FEANTSA:n kotisivut. Saatavilla <[<https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27>](https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27)>, luettu 6.2.2019.

Finfgeld-Connett (2005): Clarification of Social Support. *Journal of Nursing Scholarship* 2005, 37:1, 4–9.

Foster, Susan, LeFauve, Charlene, Kresky-Wolff Marilyn ja Lawrence D. Rickards (2009): Services and Supports for Individuals with Co-occurring Disorders and Long-Term Homelessness. *Journal of Behavioral Health Services & Research* 37:2, 239–251.

Granfelt, Riitta (2015): Asumissosiaalinen työ: kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-Säätiön julkaisu 2015. Saatavilla <https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_ty_o_julkaisu_web.pdf>, luettu 4.2.2019.

Granfelt, Riitta: Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä - Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa Laitinen, Merja ja Asta Niskala (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino, Tampere 2013a, 219–243.

Granfelt, Riitta: Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, Susanna ja Sakari Kainulainen (toim.): Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki 2013b, 209–228.

Heikkilä, Riie (2008): Puhuva ryhmä. Esimerkkitapaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalityhteellisessä tutkimusasetelmassa. *Sosiologia* 4:2008, 292–305.

Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme (2008): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

House, J.S., Umberson, D. ja K.R. Landis (1988): Structures and Processes of Social Support. *Annual Review of Sociology*, vol. 14 (1988), 293–318.

Hupcey, Judith E. (1998): Clarifying the social support theory-research linkage. *Journal of Advanced Nursing* 1998:27, 1231–1241.

Hutchison, Catherine (1999): Social support: factors to consider when designing studies that measure social support. *Journal of Advanced Nursing* 1999, 26 (6), 1520–1526.

Hynynen, Raija (2005): Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Helsinki: Ympäristöministeriö. Saatavilla <<https://core.ac.uk/download/pdf/16390735.pdf>>, luettu 7.2.2019.

Hyvärinen, Matti, Nikander, Pirjo ja Johanna Ruusuvaara (toim.) (2017): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Hänninen, Kaija (2007): Palveluohjaus. Asiakslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Stakesin raportteja 2007: 20. Helsinki: Valopaino Oy.

Jokinen, Arja: Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisena. Teoksessa Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere 2008, 14–47.

Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila: Jännitteitä ja suuntaviittoja aikuisten sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityön aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere 2008, 282–289.

Juhila, Kirsi: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityön aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere 2008, 14–47.

Juhila, Kirsi (2006): Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Jyväskylän yliopisto (2012): Eettiset periaatteet. Hyväksytty yliopiston hallituksen kokouksessa 25.1.2012. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://www.jyu.fi/fi/tutkimus/tohtorikoulutus/opas/tutkimusetiikka#autotoc-item-autotoc-0>>, luettu 13.2.2019.

Kaakinen, Juha: Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Hyväri, Susanna ja Sakari Kainulainen (toim.): Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakoniammattikorkeakoulu, Helsinki 2013, 15–24.

Kaakinen, Juha (2012): Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011. Loppuraportti. Ympäristöhallinto. Saatavilla <http://historia.asuntoensin.fi/files/2648/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf>, luettu 4.2.2019.

Kaakinen, Juha, Nieminen, Jarmo ja Sari Pitkänen (2006): Oikeus asuntoon, oikeus ihmisarvoiseen elämään. Valtakunnallisen (2001-2005) ja pääkaupunkiseudun (2002-2005) asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelmien arviointi. Ympäristöministeriön raportteja 2006:8. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41731/YMra_8_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 7.2.2019.

Karppinen, Jari (2018): Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) väliraportti. Saatavilla <<https://asuntoensin.fi/ohjelma/asunnottomuuden-ennaltaehkaisyn-toimenpideohjelmalla-2016-2019/>>, luettu 16.2.2019.

Karppinen, Jari ja Peter Fredriksson (2016): Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012–2015. PAAVO 2. Ympäristöministeriö. Saatavilla <http://historia.asuntoensin.fi/files/5408/Paavo_2_loppuraportti_valmis.pdf>, luettu 4.2.2019.

Kettunen, Marko (2004): Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 2004:4, 380–391. Saatavilla <<http://www.julkari.fi/handle/10024/100668>>, luettu 7.2.2019.

Koski, Päivi (2013): Asunnottomien parissa työskentelevien näkemyksiä asunnottomien asuttamisongelmista. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Saatavilla <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84296/gradu06503.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 10.9.2018.

Kostiainen, Eeva ja Seppo Laakso (2015): Helsinkiläisten asunnottomuuspolut. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2015:1. Saatavilla <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153533>>, luettu 8.2.2019.

Kostiainen, Eeva ja Seppo Laakso: Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Teoksessa Hyväri, Susanna ja Sakari Kainulainen (toim.): Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki 2013, 25–48.

Kotiranta, Tuija (2008): Aktivoinnin paradoksit. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Krippendorff, Klaus (2013): Content Analysis. An Introduction to its Methodology. Los Angeles & London: Sage Publications 2013.

Kumpusalo, Esko (1991): Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 8/1991. Helsinki: VAPK-kustannus.

Krok, Suvi: Vähävarainen yksinhuoltajaäiti etuusjärjestelmässä. Teoksessa Arja ja Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityön aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere 2008, 145–174.

Kuula, Arja (2011): Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kylmänen, Anna (2014): Sosiaalisen tuen tarpeet ja elementit aikuissosiaalityössä. Mixed methods -tutkielma sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Lappi: Lapin yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Saatavilla <<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61460>>, luettu 1.2.2019.

Laitinen, Merja ja Asta Niskala: Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Laitinen, Merja ja Asta Niskala (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino, Tampere 2013, 9–16.

Lahey, Brian ja Sheldon Cohen: Social Support Theory and Measurement. Teoksessa Gottlieb, Benjamin, Gordon, H., Underwood, Lynn, ja Sheldon Cohen: Social Support Measurement and Intervention: A Guide for Health and Social Scientists. Oxford University Press, Oxford 2000, 29–52.

Laki toimeentulotuesta (1412/1997). Finlex. Saatavilla <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412#L2P7c>>, luettu 17.2.2019.

Mabhala, Mzwandile A., Yohannes, Asmait ja Mariska Griffith (2017): Social conditions of becoming homelessness: qualitative analysis of life stories of homeless peoples. *International Journal for Equity in Health* 16:150, 1–16.

Maistraatit (2019): Edunvalvonnan tarpeen selvittäminen, edunvalvojan määrääminen ja edunvalvojan tehtävän lakkaaminen. Maistraattien kotisivut. Saatavilla <<https://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvonnan-tarve-ja-sen-jarjestaminen/>>, luettu 19.2.2019.

Niemi, Petteri: Hyvä, paha valta, Teoksessa Laitinen, Merja ja Asta Niskala (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino, Tampere 2013, 31–54.

Pathways Housing First (2019). Pathways to Housing -organisaation kotisivut. Saatavilla <<https://www.pathwayshousingfirst.org>>, luettu 5.2.2019.

Pietilä, Ilkka: Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere 2010, 179–203.

Pietilä, Ilkka: Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino, Tampere 2018, 88–105.

Pohjola, Anneli: Eettinen kestävyys. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, työpapereita 47, Rovaniemi 2003, 127–131.

Saaranen-Kauppinen, Anita ja Anna Puusniekka (2006): Ryhmähaastattelu. KvaliMOTV -menetelmäopeuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietotarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). Saatavilla <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopeutus/kvali/L6_3_4.html>, luettu 13.2.2019.

Saari, Juho (2015): Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Silvasti, Tiina: Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki 2015, 33–48.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2017): Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Tampere: PunaMusta Oy. Saatavilla <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf>, luettu 15.4.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019): Sosiaalinen luototus. Sosiaali- ja terveysministeriön kotisivut. Saatavilla <<https://stm.fi/toimeentulo/sosiaalinen-luototus>>, luettu 18.2.2019.

Taina, Jaana ja Tuija Kotiranta: Sosiaalityötä ja toimeentulotukea – aikuissosiaalityö paikkaansa hakemassa. Teoksessa Haverinen, Riitta, Kuronen, Marjo ja Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Vastapaino, Tampere 2014, 179–195.

Tainio, Hannele (2009): Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä - näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Raportteja 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10690/B_39_ISBN_9789524930574.pdf>, luettu 8.2.2019.

Tainio, Hannele (2007): Päivästä päivään elämistä. Pääkaupunkiseudun asunnottomien asumispalvelut ja muuttuvat palvelutarpeet. Pääkaupunkiseudun asunnottomien palvelujen kehittämisyksikkö -hanke. Työpapereita 2:2007. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA: Heikki Waris -instituutti. Saatavilla <http://www.socca.fi/files/98/Paakaupunkiseudun_asunnottomien_asumispalvelut_muuttuvat_palvelutarpeet.pdf>, luettu 7.2.2019.

Taylor, Shelley E. (2011): Social Support: A Review. The Oxford Hand book of Health Psychology, 189–214.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017): Rakenteellinen sosiaalityö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivut. Saatavilla <<https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaalityo/rakenteellinen-sosiaalityo>>, luettu 23.2.2019.

Thoits, Peggy A. (1995): Stress, Coping and Social Support Processes: Where Are We? What Next? *Journal of Health and Social Behavior*, American Sociological Association, 53–79.

Tipple, Graham ja Suzanne Speak (2005): Definitions of homelessness in developing countries. *Habitat International* 2005: 29, 337–352.

Toikko, Timo: Vastuullisen asiakkuuden paradigma. Teoksessa Haverinen, Riitta, Kuronen, Marjo ja Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Vastapaino, Tampere 2014, 161–175.

Tsemberis, Sam (2010): *Housing First. The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction*. Minnesota: Hazelden.

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi (2018): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>, luettu 1.11.2018.

Vahtera, Jussi ja Antti Uutela (1994): Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 1994; 110 (11): 1054. Saatavilla <<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/1994/11/duo40219>>, luettu 31.1.2019.

Valtakunnanvoudin virasto (2018): *Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2017*. Julkaisu 2018:1. Saatavilla https://valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteet/IrJgBnOAx/Ulosotto_Suomessa_2017.pdf, luettu 10.9.2018.

Valtonen, Anu: Ryhmäkeskustelut –millainen metodi? Teoksessa Ruusuvoori, Johanna ja Liisa Tiittula (toim.): *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere 2005, 185–201.

Williams, Philippa, Barclay, Lesley & Virginia Schmied (2004): Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice. Sage Publications: Qualitative Health Research, Vol. 14 No. 7, 942–960.

Wills, Thomas A. ja Ori Shinar: Measuring Perceived and Received Social Support. Teoksessa Gottlieb, Benjamin, Gordon, H., Underwood, Lynn, ja Sheldon Cohen: Social Support Measurement and Intervention: A Guide for Health and Social Scientists. Oxford University Press, Oxford 2000, 86–135.

Ympäristöministeriö (2008): Hallituksen asuntopoliittiset ohjelmat. Ympäristöministeriön raportteja 15:2008. Helsinki: Ympäristöministeriö. Saatavilla <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41379/YMra15_2008_Hallituksen_asuntopoliittiset_ohjelmat.pdf?sequence=2&isAllowed=y>, luettu 4.2.2019.

Zufferey, Carole (2008): Responses to Homelessness in Australian Cities: Social Worker Perspectives. Australian Social Work 2008:61, 357–371.

LIITTEET

Liite 1. Sähköposti

Hei!

Tiedustelen mahdollisuutta haastatella teillä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä graduani varten. Opiskelen viimeistä vuotta sosiaalityötä Jyväskylän yliopistossa ja työskentelen opintojen ohella sosiaalityöntekijänä Hämeenlinnan aikuissosiaalityössä.

Olen havainnut työssäni, että tänä kesänä ihmisillä on ollut todella paljon ongelmia asuminen suhteen, ja hädät ovat olleet hyvin yleisiä. Monet asiakkaat ovat niin sanotusti vaikeasti asutettavia, jolloin uuden asunnon löytäminen ja saaminen on erittäin vaikeaa. Myös uuden asunnon säilyttäminen on erityisen vaikeaa tällaisilla asiakkailla. Näillä asiakkailla on myös paljon muita tuen tarpeita.

Graduni aiheena on vaikeasti asutettavien asiakkaiden sosiaalinen tuki aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijöiden kokemana. Tarkemmin sanottuna tutkin sitä, millaista sosiaalista tukea vaikeasti asutettavat asiakkaat tarvitsevat, saavat ja/tai jäävät saamatta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tätä asiakasryhmää ei ole ennen juurikaan tutkittu, joten graduni tuo arvokasta tutkimustietoa tähän ilmiöön.

Toteuttaisin haastattelut ryhmäkeskusteluina. Olen saanut oman työpaikkani osallistumaan tutkimukseeni, ja toteutan siellä pari ryhmäkeskustelua. Olisi kuitenkin hyvä, että saisin jostain toisestakin kaupungista haastateltavia. Toivon, että saisin 2-4 sosiaalityöntekijää osallistumaan ryhmäkeskusteluun, joka kestäisi n. 1-2 tuntia. Aikataulullisesti toivon, että ryhmäkeskustelu voitaisiin toteuttaa lokakuussa. Olisiko (*kaupungin nimi*) aikuissosiaalityö ja siellä työskentelevät sosiaalityöntekijät kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni?

Jos teillä tulee mieleen jotakin kysyttävää, niin vastaan mielelläni!

Ystävällisin terveisin,
Aino Ketola

Liite 2. Haastattelurunko

HAASTATTELUKYSYMYKSET

- Millainen henkilö/asiakas on vaikeasti asutettava?
  - Miten määrittelette vaikeasti asutettavan asiakkaan?
- Miten vaikeasti asutettava henkilö tulee teidän aikuissosiaalityön asiakkuuteen?
  - Onko täysin uusia asiakkaita? Vai onko heillä aiempaa historiaa aikuissosiaalityössä?
  - Ovatko asiakkaat itse yhteydessä aikuissosiaalityöhön vai onko joku muu yhteydessä heidän puolestaan (sukulaiset, viranomaiset tms.)?
- Millaisia sosiaalisia ongelmia/haasteita näillä asiakkailla on?
- Millaisia taloudellisia ongelmia näillä asiakkailla on?
- Millaisia terveydellisiä ongelmia näillä asiakkailla on?
- Millaista tukea nämä asiakkaat tarvitsevat sosiaalityöntekijältä, kun asunnon tarve on akuutimmillaan?
- Millaisia palveluita nämä asiakkaat tarvitsevat ja saavat, kun asunnon tarve on akuutimmillaan?
  - Mitä työmenetelmiä & työvälineitä teillä on käytössä aikuissosiaalityössä?
- Mitä haasteita asunnon etsimiseen & löytämiseen liittyy?
  - Mitä näille haasteille pitäisi tehdä?
    - Yhteiskunnallisesti? Paikallisesti? Sosiaalipoliittisesti?
- Teettekö yhteistyötä muiden toimijoiden/ asiantuntijoiden kanssa vaikeasti asutettavien asiakkaiden kanssa työskennellessä?
  - Millaista yhteistyö on, mitä siihen kuuluu?
  - Oletko ollut tyytyväinen yhteistyöhön? Onko se toimivaa? Onko jokin asia mikä ei toimi yhteistyössä?
- Kun asiakas saa asunnon, miten työskentely jatkuu siitä eteenpäin?
  - Millaisia palveluita asiakkaat tarvitsevat?
  - Millaisia palveluita asiakkaat saavat?
  - Mitä työmenetelmiä & työvälineitä teillä on käytössä aikuissosiaalityössä?
  - Millaista tukea asiakkaat tarvitsevat sosiaalityöntekijältä teidän mielestä?
- Mitä voimavaroja näillä asiakkailla on?
  - Esim. onko heillä läheisten tuki?
  - Onko asiakkailla itsellään motivaatiota ns. muutokseen?